

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Місцеві бюджети як інструмент соціально-економічного розвитку територій

Студента 2 курсу, 1м групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціалізації «Державні фінанси»

Тарасенка Богдана
Сергійовича

Науковий керівник
д.е.н., професор

Тарасюк Михайло
Вікторович

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор
Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. Теоретичні засади формування місцевих бюджетів	6
1.1. Місцеві бюджети, їх роль в соціально-економічному розвитку територій	6
1.2. Формування видатків місцевих бюджетів	9
1.3. Зарубіжний досвід формування видатків місцевих бюджетів	13
Розділ 2. Тенденції формування видатків місцевих бюджетів	15
2.1. Програмно-цільовий метод планування видатків	15
2.2. Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів	21
2.3. Видатки бюджету Харківської області	30
Розділ 3. Основні напрямки вдосконалення формування видатків місцевих бюджетів	35
3.1. Проблеми в сфері формування видатків місцевих бюджетів	35
3.2. Основні шляхи підвищення ефективності програмно-цільового методу планування видатків	50
3.3. Напрямки вдосконалення формування видаткової частини місцевих бюджетів	55
Висновки та пропозиції	59
Список використаних джерел	63
Додатки	70

ВСТУП

Актуальність теми. В умовах інтеграції України до Європи особливо важливу роль відіграють для фінансової системи регіони держави. На сьогодні регіональна політика не забезпечує відповідний рівень економічного розвитку для усіх областей України.

Актуальність проблеми дослідження підтверджується наступними фактами:

- ефективна бюджетна політика повинна стати одним із суттєвих механізмів впливу, за допомогою якого Україна досягне бажаних результатів. Першим кроком на шляху досягнення ефективності є раціональне планування бюджетних видатків, особливо в ситуації, коли бюджетні ресурси досить обмежені.
- наявна неузгодженість програм планування бюджету у середньостроковій перспективі.
- для підвищення ефективності бюджетного процесу необхідно вирішити проблеми поліпшення прозорості й зрозумілості бюджету для громадськості, поліпшення якості державного фінансування, яке залежить як від обсягу реальних доходів та видатків бюджету, так і від того, наскільки ефективно розпорядники бюджетних коштів управляють цими фінансовими ресурсами.

Розглянемо розвиток місцевих бюджетів в цілому та зокрема Харківської області.

Вагомий внесок у дослідження питання видатків місцевих бюджетів як інструмент соціально-економічного розвитку територій внесли такі відомі вітчизняні та іноземні дослідники, зокрема, що стосуються цих проблем, а саме: О. Кириленко, І. Затонацька, І. Луніна, С. Слухай, Р. Майсгрейв, Дж. Стигліц, П. Натчез, Г. Міллер, Б. Петера, Р. Аллен, Т. С. Бабич, Т. В. Жибера, В. М. Федосов, Л. І. Нейкова та ін. В їх працях аналізуються тенденції і процеси розвитку територій, визначаються напрями і пріоритети розвитку фінансів регіонів та досліджуються проблеми їх формування.

Крім того, дослідженню видатків місцевих бюджетів та їх впливу на соціально-економічні процеси присвятили свої праці В. М. Булавинець, О. Д. Василик, В. М. Опарін, І. Ткачук, С. Юрій та інші.

Мета дослідження: знайти шляхи вдосконалення формування видатків місцевих бюджетів України, провівши аналіз теоретичних основ виникнення місцевих фінансів, провівши огляд зарубіжного досвіду формування видатків місцевих бюджетів.

Завдання роботи:

- 1) Розглянути сутність місцевих бюджетів і їх роль в соціально-економічному розвитку територій.
- 2) Провести оцінку теоретичних і практичних засад здійснення видатків місцевих бюджетів України.
- 3) Розглянути програмно-цільовий метод планування видатків.
- 4) Проаналізувати суть середньострокового планування видатків місцевих бюджетів.
- 5) Провести аналіз видаткової частини місцевого бюджету
- 6) Провести аналіз стану місцевих бюджетів Харківської області.
- 7) Навести пропозиції щодо вдосконалення формування видатків місцевих бюджетів.

Об'єкт дослідження – інструменти соціально-економічного розвитку територій.

Предметом курсової роботи є видатки місцевих бюджетів, їх формування та шляхи вдосконалення.

В ході дослідження використовувались законодавчо-нормативні акти України, котрі регламентують бюджетну політику, закони України, спеціалізована література та періодична преса, статистичні дані України.

У роботі застосовуються діалектичний метод визначення проблем та шляхів їх рішення, математичні, статистичні, спостереження, метод аналізу загальноекономічних показників місцевих фінансів.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні засад становлення місцевих фінансів в Україні, розробленні практичних рекомендацій планування видатків місцевих бюджетів України.

Практичне значення роботи. Результати роботи можна використовувати в процесі формування видатків місцевих бюджетів України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

1.1. Місцеві бюджети, їх роль в соціально-економічному розвитку територій

Формування теорії про місцеві фінанси як сукупність теоретичних положень про фінансове господарство і фінансову діяльність місцевих органів влади бере свій початок у XIX ст. , а в кінці XIX ст. вона виділилася в окрему галузь фінансової наук. Це пов'язано із завершенням становлення у більшості країн Західної Європи, Північної Америки органів місцевого самоврядування і регіональних органів влади, конституційним визнанням прав комунальних общин, регіонів, штатів, провінцій, та інших адміністративно-територіальних утворень[62].

Головною причиною виникнення місцевих фінансів є наявність територіальних колективів, а також відокремлення функцій і завдань, які покладають на їхні органи влади.

У середньовічних державах міста мали повну автономію і не входили до загальної системи організації державної влади. У сьогочасних правових державах місцеві органи влади входять до складу загальної системи організації державної влади і їхню компетенцію визначає центральна влада. Нині місцеві фінанси функціонують у різних формах залежно від державного і територіального устрою тієї чи іншої країни.

Основними законодавчими актами в Україні, що трактують таке поняття як «місцеві бюджети» є:

- Бюджетний кодекс України (2010 р.) із змінами та доповненнями [1];
- Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», який затверджений в 1997 році[3].

Місцевий бюджет - бюджет, котрий формується, затверджується і виконання якого здійснюють органи місцевого самоврядування, на основі закріплених Бюджетним кодексом видатків[40].

Функції місцевих фінансів визначають їхню роль та значення у фінансовій системі держави. Головне завдання під час формування місцевих фінансів – це розмежування завдань, які має вирішувати центральна влада, і тих, що покладають на місцеві органи [40].

Особливості місцевих фінансів полягають у наступному: в основі місцевих фінансів лежить система економічних відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом вартості валового внутрішнього продукту; процес реалізації цих відносин супроводжується формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів; забезпечення органів місцевого самоврядування ресурсами, які необхідні для виконання своїх функцій і завдань [30].

Посередництвом місцевих фінансів держава гарантує певний рівень життя населенню, стабільність функціонування системи управління всіма процесами життєзабезпечення місцевому бюджету. Самостійність органів місцевого самоврядування у фінансовій сфері означає, зокрема, що при складанні проекту бюджету, затвердження і виконання бюджету не допускається втручання інших органів, за винятком випадків, передбачених законодавством держави[40].

Усі місцеві бюджети є самостійними, що забезпечується закріпленням за ними відповідних джерел доходів бюджету, правом місцевих органів влади визначати напрями використання бюджетних коштів відповідно до законодавства України, правом відповідних місцевих рад самостійно і незалежно одне від одного розглядати та затверджувати відповідні місцеві бюджети[1].

Місцеві фінанси мають структуру, котра зображена на рис 1.1.

Бюджетний кодекс України не надає визначення «надходження місцевих бюджетів» і «доходи місцевих бюджетів», обмежуючись комплексними термінами «надходження бюджетів» і «доходи бюджету» [1], що безумовно потребує певного уточнення, спираючись на поняття останніх.

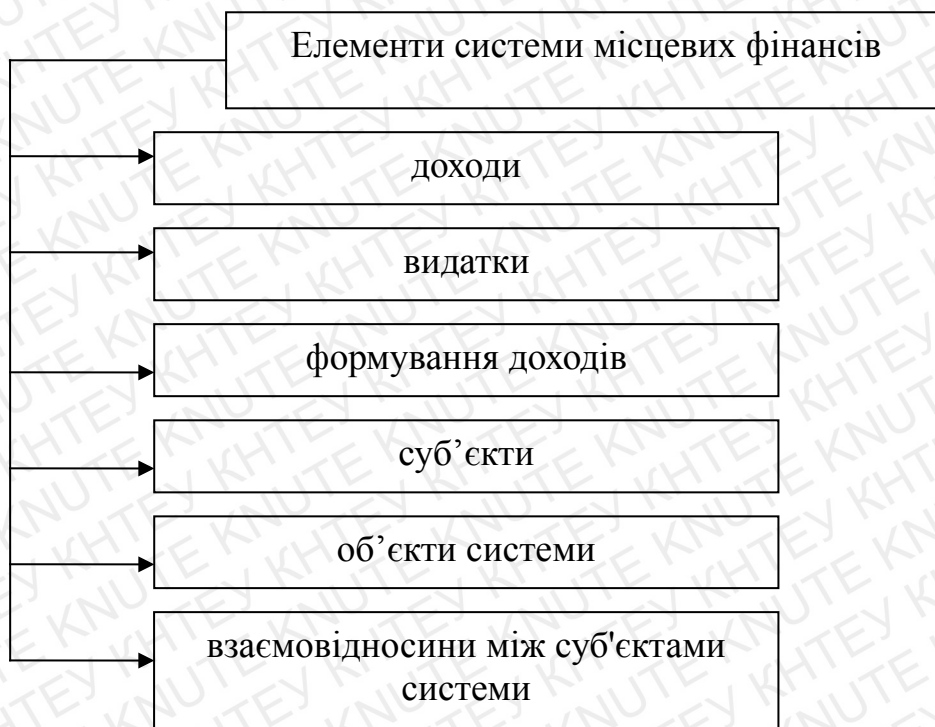

Рис.1.1. Система місцевих фінансів[40].

Об'єкти, котрі фінансуються за рахунок фінансових ресурсів місцевих бюджетів, що дає останнім можливість безпосереднього управління діяльністю даних об'єктів: заклади освіти; заклади охорони здоров'я; заклади; заклади культури і спорту; цивільний захист населення .

У структурі системи місцевих фінансових ресурсів України формують такі інститути: самостійні місцеві бюджети, місцеві податки і збори, комунальна форма власності, комунальний кредит, комунальні платежі, фінанси комунальних підприємств, інститут громадських послуг (у зародковому стані). Сутність місцевих фінансів як економічної категорії та зміст їхніх функцій розкриваються у складі місцевих фінансових інститутів (Додаток Б).

До таких питань, наприклад, відносяться:

- дошкільну, основну загальну і професійну освіту;
- охорона здоров'я, забезпечення санітарного благополуччя;
- охорона громадського порядку; - соціальна підтримка та зайнятість населення; - охорона навколишнього середовища на території регіону;
- протипожежна безпека;

- комплексне соціально-економічний розвиток регіону.

Так, в сфері освіти та охорони здоров'я до компетенції органів місцевого самоврядування відносяться: будівництво, ремонт, поточний утримання об'єктів освіти та охорони здоров'я, виплата заробітної плати працівникам освіти та охорони здоров'я, закупка методичних посібників, інвентарю, обладнання, забезпечення харчування учнів в освітніх установах, закладах охорони здоров'я, придбання медикаментів, встановлення розпорядку роботи закладів освіти і медицини.

Соціально-економічний розвиток регіонів, соціальна підтримка і сприяння зайнятості населення проводяться місцевими органами в межах власних ресурсів, з ув'язкою проведених муніципальних заходів відповідними державними програмами регіонального розвитку і соціального захисту населення. Участь органів місцевого самоврядування в охороні навколишнього середовища території муніципального освіти полягає в розробці і здійсненні окремих заходів за рахунок власних ресурсів. При цьому органи державної влади можуть передавати їм повноваження контролю дотримання законодавства про охорону навколишнього середовища і права щодо застосування санкцій за порушення законодавства[40].

Отже, місцеві бюджети є важливою складовою бюджетної системи та являє собою економічну форму перерозподільних відносин, котрі пов'язані з відокремленням частини національного доходу в руках органів місцевого самоврядування та її використанням з метою задоволення потреб суспільства.

1.2. Формування видатків місцевих бюджетів

Як уже розглядалося вище, видатки місцевих бюджетів – це один з складових системи місцевих фінансів, які зображають завдання, котрі покладені на місцеву владу[62, с.18].

Видатки місцевих бюджетів – кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним місцевим бюджетом на фінансування їх власних та делегованих органами виконавчої влади повноважень з метою ефективного соціально-економічного розвитку територій підвідомчих органам місцевого самоврядування.

Видатки місцевих органів влади залежно від їхніх завдань у більшості країн поділяються на кілька функціональних видів. Передусім законодавство вирізняє так звані обов'язкові видатки. Це — видатки, спрямовані на виконання обов'язкових завдань, які покладаються на всі органи місцевої влади з метою забезпечення певних стандартів послуг у масштабах всієї країни. До обов'язкових видатків належать також видатки місцевих органів влади, пов'язані з їхніми борговими зобов'язаннями за кредитами та позиками. У структурі видатків місцевих органів влади виокремлюються також видатки для реалізації делегованих центральною владою завдань.

Крім функціонального поділу, є поділ видатків відповідно до їх економічного призначення. У зв'язку з цим законодавство більшості країн вирізняє дві великі групи видатків. Це так звані поточні, або адміністративні, видатки і капітальні, або інвестиційні, видатки[40, с20].

Видатки місцевих бюджетів поділяються на бюджет поточних витрат і бюджет розвитку. До бюджету розвитку включаються асигнування на фінансування інноваційної та інвестиційної діяльності. До бюджету поточних витрат включаються всі інші витрати, що не ввійшли до бюджету розвитку.

Видаткова частина місцевих бюджетів включає витрати, пов'язані з:

- рішення питань місцевого значення, встановлені законодавством;
- здійснення окремих державних повноважень, які передані органам місцевого самоврядування;
- обслуговування і погашенням боргу за місцевими позиками;
- обслуговування і погашенням місцевого боргу по позиках.

Склад видатків бюджетів районів у містах (у разі їх створення) визначається міською радою відповідно до повноважень, переданих районним у містах радам.

Специфічною рисою місцевих бюджетів є те, що з них фінансується частина функцій центральних органів влади, переданих на виконання місцевій владі з метою більш якісного їх виконання[32]. Це обумовило розподіл видатків місцевих бюджетів на дві частини (рис. 1.6.).

Видатки, пов'язані з виконанням власних повноважень органами місцевого самоврядування деталізовані у ст. 91 Бюджетного кодексу.

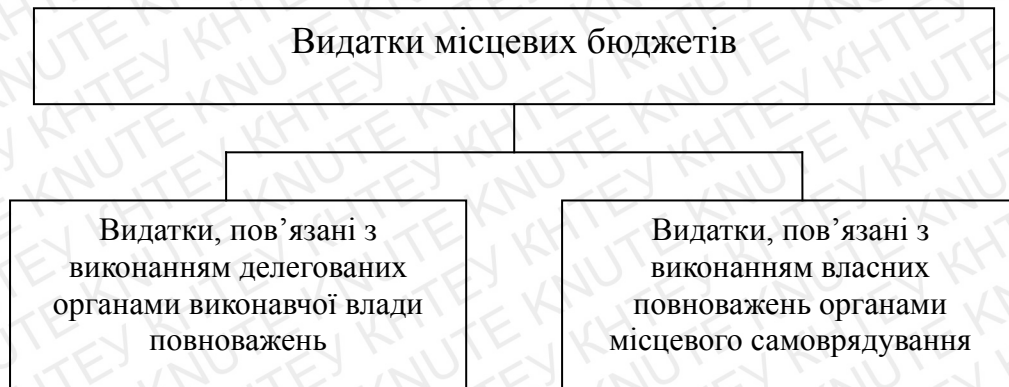

Рис. 1. 6 Склад видатків місцевих бюджетів України

Складено автором

До видатків, пов'язаних з виконанням власних повноважень місцевого самоврядування належать видатки на: пожежну охорону, розвиток житлово-комунального господарства і благоустрій населених пунктів, місцевий транспорт і дорожнє господарство, обслуговування місцевого боргу, управління комунальним майном, природоохоронні програми і збереження пам'яток архітектури місцевого значення та деякі інші цілі[16, с.67].

До видатків, пов'язаних з виконанням делегованих законом повноважень органів виконавчої влади відносяться видатки на фінансування: органів місцевого державного управління, освіти, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво, фізичну культуру і спорт, місцеву поліцію.

Відповідно до ст. 64, 67 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [3] видатки місцевих бюджетів формуються відповідно до розмежування видатків між бюджетами, визначеного Бюджетним кодексом України, для виконання повноважень органів місцевого самоврядування.

Видатки місцевого бюджету здійснюються із загального та спеціального фондів місцевого бюджету відповідно до вимог Бюджетного кодексу України та закону про Державний бюджет України.

З 2005 р. запроваджено розподіл витрат загального та спеціального фондів місцевого бюджету на витрати розвитку і витрати споживання[62].

Видатки споживання – частина видатків бюджетів, які забезпечують поточне функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування, бюджетних установ, поточні міжбюджетні трансферти та видатки на фінансове забезпечення заходів соціального захисту населення та соціально-культурної сфери, а також інші видатки, не віднесені до видатків розвитку та нерозподілених видатків.

Витрати споживання – це видатки на споживання з урахуванням погашення боргу.

Видатки розвитку – це видатки бюджетів на фінансове забезпечення наукової, інвестиційної та інноваційної діяльності, за рахунок:

- капітальних вкладень виробничого і невиробничого призначення;
- структурної перебудови економіки;
- інших видатків, пов'язаних з розширенням відтворенням.

За рахунок капітальних видатків бюджету розвитку:

1) фінансуються:

- програми соціально-економічного розвитку територій,
- інвестиційні програми та проекти,

2) здійснюється:

- будівництво, капітальний ремонт і реконструкція об'єктів житлово-комунального, промислового, соціально-культурного характеру;
- збереження історичних пам'яток і заповідників;
- розвиток дорожньо-транспортного господарства, зокрема будівництво метрополітенів, придбання електротранспорту, машин швидкої медичної допомоги, шкільних автобусів;
- комп'ютеризація та інформатизація навчальних закладів;

– інші заходи.

Відповідальність за здійснення видатків за рахунок місцевих бюджетів і трансфертів покладається на місцеві державні адміністрації, виконавчі органи відповідних рад.

1.3. Зарубіжний досвід формування видатків місцевих бюджетів

Для удосконалення методів планування видатків потрібно розглянути зарубіжний досвід формування видатків місцевих бюджетів.

Також після того, як підраховані доходи і витрати жителів ФРН, був виявлений такий результат, що 2013 році приватні домогосподарства в Німеччині витрачали в середньому 845 євро на місяць, тобто більше третини (35 відсотків) свого споживчого бюджету, на житло, енергію і утримання житла. Це показали результати оцінки Федерального статистичного відомства (das Statistische Bundesamt (Destatis)) на основі вибірових досліджень доходів і споживання. Таким чином, оренда житла або кредити на житло, опалення та ремонти склали найбільшу частину споживчих витрат[26].

В цілому приватні домогосподарства в Німеччині використовували в 2013 році в середньому 2448 євро на місяць на свої споживчі витрати. Рівень витрат східнонімецьких домогосподарств (в середньому 2048 євро на місяць) становить 80 відсотків від рівня Західної Німеччини (2 556 євро). Отримані доходи в багатьох випадках підлягають оподаткуванню. На ці цілі середньостатистичне домашнє господарство витрачає близько 20% свого доходу - 793 € в місяць.

Також після того, як були переглянуті доходи і витрати жителів США, був виявлений такий результат, що американські сім'ї з щорічним доходом від 40 до 95 тисяч доларів, які відносять себе до середнього класу, живуть зовсім не так, як їм хотілося б. Але в загальній масі стало помітно, що за останні десять років доходи елітного шару населення США виросли на 160 відсотків, в той час як доходи решти населення лише на 10 відсотків. У 2015 році доходи населення США збільшилися на 5,2% в порівнянні з попереднім роком, до \$ 56,5 тисячі. Про

це стало відомо завдяки повідомленню Бюро перепису населення. Крім того, доходи з поправкою на інфляцію на 1,6% нижче показника до кризового 2007 року.

При порівнянні міжбюджетних відносин Російської Федерації та Сполучених Штатів Америки, стало зрозуміло, що для США характерна децентралізована модель міжбюджетних відносин, яка характеризується наступними показниками: фінансовою незалежністю і самостійністю регіональних влад; повноваження по податках поділяються так, федеральний бюджет формується за рахунок податків на прибуток і доходи фізичних осіб, акцизів і митних зборів.

Характерні риси системи міжбюджетних відносин в США - відносна гнучкість, міцність і стійкість. Дуже важливо відзначити, що велика частина витрат на кожному з рівнів фінансується за рахунок власних джерел надходжень.

Муніципальні фінанси являють собою регульовану державним законодавством систему економічних відносин, пов'язаних з акумулюванням певної частини вартості національного доходу за допомогою її перерозподілу і відповідного використання даних фінансових коштів з урахуванням функцій і повноважень, делегованих вищим рівнем бюджетної системи, покладених на муніципальні органи самоврядування.

Роль місцевого бюджету в соціальному і економічному розвитку США і Німеччини може ще більше зрости при певних умовах, що вирішуються, в першу чергу законодавчо: наділити органи місцевого самоврядування додатковими повноваженнями щодо формування доходів місцевого бюджетів і їх використання[23].

Особливості формування та використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах наведено в додатку Б. [73]. У кожній країні свої основні особливості формування та напрями спрямування коштів місцевих бюджетів

Система місцевих бюджетів існує в усіх країнах світу. Проте її розвиток та функції зумовлені національними, політичними, економічними та іншими факторами. Найбільший вплив мають економічні та політичні фактори.

РОЗДІЛ 2

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

2.1. Програмно-цільовий метод планування видатків

Програмно-цільовий метод (ПЦМ) у бюджетному процесі — метод управління бюджетними коштами для досягнення конкретних результатів за рахунок коштів бюджету із застосуванням оцінки ефективності використання бюджетних коштів на всіх стадіях бюджетного процесу ([ст. 2 Бюджетного кодексу України](#)).

Основні документи, які регулюють застосування ПЦМ в бюджетному процесі показані в додатку В. Програмно-цільовий метод забезпечує взаємозв'язок між коштами та результатами. Зауважимо: зв'язок цей завжди має зворотність – від виділених коштів безпосередньо залежить результат надання послуг, а від отриманого результату – кошти, які буде спрямовано на цю мету у наступному бюджетному періоді. [57]

ПЦМ запроваджується через бюджетну програму. Бюджетна програма — сукупність заходів, спрямованих на досягнення єдиної мети, завдань та очікуваного результату, визначення та реалізацію яких здійснює розпорядник бюджетних коштів відповідно до покладених на нього функцій (ст. 2 БК).

Якщо при застосуванні ПЦМ не досягнуто запланований результат, це не призводить до збільшення ресурсу. Але може бути й навпаки: це може викликати зменшення об'єму наданих коштів або призвести до припинення фінансування. Також бувають випадки, коли ефективно використані кошти допомагають збільшити фінансування такої програми. Відповідно вона розширюється у визначених напрямках.

Виконавець програми отримає бюджетні кошти для надання послуг у межах чітко встановлених параметрів цих послуг (кількість, періодичність, якісні показники). При цьому кожен новий цикл бюджетування за ПЦМ почнеться саме з оцінки ефективності бюджетної програми після завершення її реалізації. На цьому етапі буде визначений ступінь досягнення мети програми, оцінка

конкретної цілі та орієнтованість на надання якнайбільшого обсягу послуг на одиницю витрачених бюджетних коштів. З точки зору економного використання наявних бюджетних коштів це цілком раціонально й логічно.

В Україні ПЦМ почали застосовувати разом з прийняттям БК (тобто у червні 2001 року). З наступного року Державний бюджет країни та місцеві бюджети вперше познайомились із застосуванням ПЦМ. Однак метод не отримав повноцінного розвитку через недосконалість бюджетного законодавства. Незважаючи на існування бюджетних програм, вони є неефективними, що не приводить до розвитку території, де вони діють. В ньому брали участь усі рівні місцевих бюджетів, окрім бюджетів селищ та сіл, міст районного підпорядкування. Однак залишки традиційного підходу до виконання програм знову не дали необхідного результату ефективності. Але вже на цьому етапі було досягнуто значних покращень, зокрема, почали враховуватись показники соціально-економічної ефективності, значно посилилась відповідальність розпорядників бюджетних коштів за кількість та якість наданих населенню послуг (товарів, робіт). Практика, як то кажуть, є безцінною. Й ПЦМ не виключення. Адже експеримент довів: за допомогою ПЦМ, ліквідувавши суттєві прогалини у чинному законодавстві, можна отримати ефективні результати та домогтись покращення економічного розвитку відповідної територіальної громади.

Так, на рівні місцевих бюджетів, які мають взаємовідносини з державним бюджетом, ПЦМ у бюджетному процесі застосовують, починаючи із складання проектів місцевих бюджетів на 2017. Тобто, у 2015 та 2016 роках кожен місцевий бюджет самостійно приймає рішення про застосування ПЦМ при бюджетуванні.

До речі, головний розпорядник бюджетних коштів місцевого бюджету відповідно до Наказу повинен виконати обов'язки (Додаток).

На сьогодні в Україні рахується 1288 місцеві бюджети (рис.2.1), а саме: обласні бюджети - 24, бюджетів міст обласного значення та бюджет м. Києва - 148, районних бюджетів – 450, бюджетів об'єднаних територіальних громад - 665.

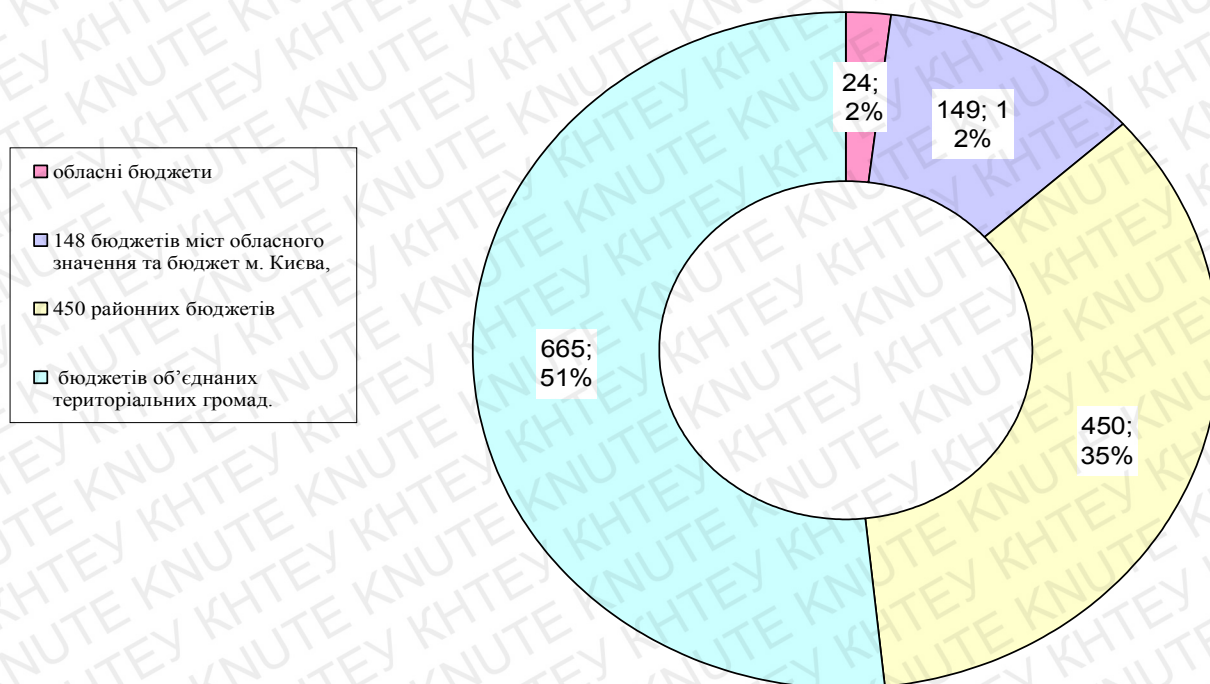

Рис.2.1. Чисельність місцевих бюджетів в Україні в 2018 році

Складено автором

Бюджетні програми затверджують щорічно виключно в межах наявних бюджетних коштів з метою досягнення конкретного результату при їх витрачанні.

Розглянемо планування видатків місцевих бюджетів на прикладі Харківської області. Головним елементом місцевих фінансів Харківського району є витрати, оскільки вони відображають функції і завдання, які покладають на місцеву владу.

Період 2013-2015 р.р. стали ще одним значним кроком у подальшому становленні фінансової системи України і Харківської області в тому числі, випробуванням її на міцність і ефективність роботи. Кожний крок у напрямку зміцнення фінансової системи дається не легко і вимагає об'ємної, клопіткої роботи.

Програмно-цільовий підхід передбачає фінансування у розрізі регіональних цільових програм, що включає визначення загальної мети кожної програми на довго- й середньостроковий періоди; цілей і завдань програми на

короткостроковий період, видів і напрямів діяльності, яка забезпечує реалізацію програми.

На практиці програмно-цільовий метод фінансування області проваджується через цільові комплексні програми. Дієвим інструментом регулювання розвитку області є розробка середньо- та довгострокових програм їх соціально-економічного розвитку. Реалізація даних програм фінансується з державного та місцевих бюджетів, а також з інших джерел.

Основною причиною недостатності фінансових ресурсів є традиційне фінансування регіональних програм за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. При цьому коливання частки державних асигнувань варіює від 50% до 70%, коштів місцевих бюджетів – відповідно від 15% до 20%.

Місцевий бюджет Харківської області своїми доходами та видатками входить до складу зведеного бюджету і не входить до складу державного бюджету.

Місцевий бюджет складається із загального і спеціального фондів. Загальний фонд включає надходження визначені для забезпечення фінансовими ресурсами загальних виплат в розрізі кодів економічної класифікації і не призначених на конкретну мету. Загальний фонд є джерелом більшості видатків бюджету області.

Спеціальний фонд формується з конкретно визначених джерел надходжень і використовується на фінансування певних цілей.

За рахунок бюджетних призначень у 2017 році з районного бюджету Харківської області утримувались:

- установ, в т.ч. районна рада 179;
- закладів освіти в кількості 55 (в тому числі: 49 середніх загальноосвітніх шкіл, міжшкільні навчально-виробничі комбінати 2, позашкільних заклади 2, централізована бухгалтерія - 1 та господарча група -1),
- заклади охорони здоров'я 55 (1 ЦРЛ; 5 центрів до складу яких входить 51 установа поліклініки, амбулаторії та фельдшерсько-акушерські пункти; районні шкірвендиспансер, тубдиспансер; централізована бухгалтерія),

- установ культури 58 (в тому числі: 1 центральна районна бібліотека, 47 філій бібліотек, 1 молодіжний центр, 7 шкіл естетичного виховання, централізована бухгалтерія, - методичний кабінет, - відділення соціальної допомоги вдома 1, - відділення соціально - побутової адаптації 1, - відділення адресної та натуральної допомоги 1, - центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, спортивний клуб, дитячо-юнацьких спортивних шкіл-5).

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, прийнятої урядом 1 квітня 2014 р., розпочато процес децентралізації влади і в Харківській області.

Харківською обласною радою прийнято рішення щодо схвалення перспективних планів щодо децентралізації влади.

Так в 2015 році спостерігається збільшення кількості підприємств на 1%, за рахунок малих та середніх підприємств, а от кількість великих підприємств зменшилась в два рази.

За даними Головного управління статистики у Харківській області станом на 01.01.2015 структура підприємств області за їх розмірами наступна: частка малих підприємств у загальній кількості становила 95,6%, середніх – 4,3%. За цим показником Харківська область посідає третє місце в Україні після м. Київ та Дніпропетровської області.

Однак, основною проблемою розвитку малого підприємництва є нестача власних та обмежені можливості залучення зовнішніх фінансових ресурсів, а саме фінансових ресурсів залучених суб'єктами малого підприємництва на фінансово-кредитному ринку, державних фінансових ресурсів, ресурсів міжнародних фондів, організацій, а також приватних осіб.

Розглянемо кількість підприємств Харківської області за їх розмірами за аналізований період на рис. 2.2.

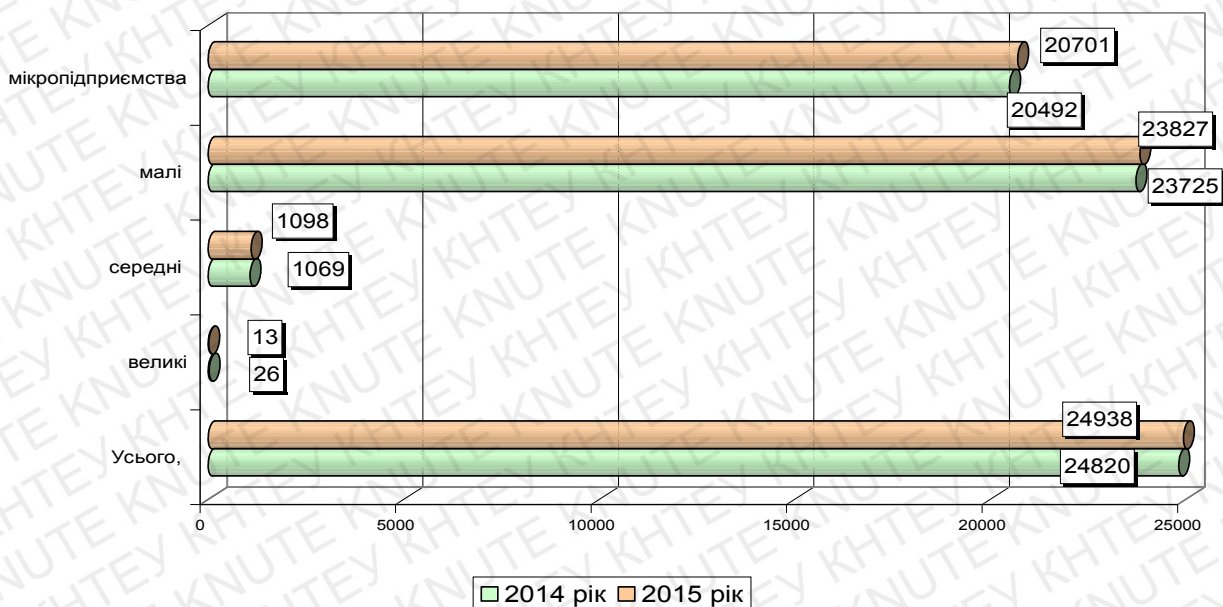

Рис.2.2. Кількість підприємств за їх розмірами за видами економічної діяльності Харківської області за 2014-2015 рр. [48]

Складено автором

Потрібно активізувати державну підтримку розвитку малого підприємництва за рахунок збільшення частки податкових надходжень, яка залишається в місцевих бюджетах, або шляхом передбачення необхідного фінансування у державному бюджеті та здійснення «повернення» коштів у депресивні регіони через Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва. Важливим джерелом фінансування розвитку малого підприємництва є банківський кредит, проте через високі темпи інфляції проблемою отримання банківських позик є значні вимоги банків по забезпеченню позик (понад 150%). Для вирішення даних проблем у фінансовій стратегії доцільно на визначений термін передбачити пільгові ставки оподаткування для підприємств малого бізнесу, що отримують банківські позики.

Економічне зростання області і підвищення добробуту їх населення залежить від забезпечення необхідними фінансовими ресурсами, значна частина яких сконцентрована в місцевому бюджеті. Саме тому, одним із основних завдань фінансової стратегії є удосконалення міжбюджетних відносин, які продовжують

функціонувати без достатнього врахування необхідності самоврядного розвитку цих територій. Суттєвою проблемою в сфері міжбюджетних відносин є те, що дохідна частина місцевих бюджетів формується, в основному, за рахунок відрахувань від загальнодержавних податків і зборів, нормативи яких щорічно змінюються. При цьому розрахунок трансфертів здійснюється на основі приросту фактичних доходів та спричиняє скорочення останніх, оскільки збільшення доходів у депресивних регіонах передбачає зменшення трансфертів їх місцевим бюджетам з державного бюджету.

Таким чином, фактично діючий порядок фінансування витрат місцевих бюджетів є анти стимулом до розширення податкової бази. Обмеженість податкових надходжень до місцевих бюджетів і невирішеність проблем соціального захисту населення пояснюється також тим, що половина підприємств є збитковою, а середньомісячна заробітна плата їх працівників нижча від середнього прожиткового мінімуму.

2.2. Середньострокове планування видатків місцевих бюджетів.

В останні роки на практиці використовується середньострокове бюджетне планування і проводиться воно згідно з статтею 38 Бюджетного кодексу України шляхом складання бюджетного запиту на три роки, але процедура відбувається формально тому, що використовуються дані прогнозу на поточний рік, а наступні два роки хоч і плануються та не впливають на план в подальшому. Хоча зрозуміло, що міняються обставини та показники роботи учасників бюджетного процесу, але відбувається невиправдане їх навантаження. Також одним з проявів халатного відношення та проявом непоінформованості доцільності правильного планування, є те, що не всі нижчестоящі організації правильно проводять планування, а саме: у проекті бюджету проставляють цифри однакові на всі три роки. Це викривляє показники бюджетного плану. Тому необхідно поінформувати всіх учасників бюджетного процесу у важливості правильного середньострокового бюджетного планування.

Бюджетне планування являється частиною загальнодержавного економічного планування та є основним в фінансовому плануванні. Якщо планування здійснюється раціонально, тоді це є гарантом стабільності бюджетного процесу та всіх його учасників та більша можливість виконання програм у майбутньому.

Особливості бюджетного планування[50]:

- бюджетні ресурси держави є об'єктом бюджетного планування;
- суб'єктами є органи державної влади й управління та місцевого самоврядування;
- бюджетне планування ґрунтується на грошовій оцінці бюджету, що дозволяє визначати найефективніші варіанти фінансового забезпечення прогнозних показників соціально-економічного розвитку;
- сферою застосування бюджетного планування є бюджетні відносини;
- за допомогою бюджетного планування утворюється відповідна фінансова база, визначаються параметри та точні механізми виконання програм соціального захисту населення;
- бюджетне планування є дієвим інструментом бюджетної політики держави.

Сукупність рішень та бюджетних показників у формі державного та зведеного бюджетів, враховуючи зміни є кінцевим результатом бюджетного планування [50].

Завданням планування є врахувати всі мікро- і макропоказники. Отже розглянемо деякі з них, а саме співвідношення доходів державного бюджету до величини валового внутрішнього продукту.

Відповідно до методики розрахунку рівня економічної безпеки України (наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 року) основним індикатором стану фінансової безпеки України вважається рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду України) з граничним значенням 28 – 30 %.

Згідно методики перевищення граничного значення будь-якого індикатора

призводить до несприятливих тенденцій в економіці, і як результат: потрібно проводити ряд заходів з метою стабілізації таких індикаторів. Перерозподіл ВВП через бюджет показує обсяг фінансових ресурсів держави, котрі перерозподіляються через систему державних фінансів, і відображає рівень централізації фінансової системи держави.

Розглянемо рівень бюджетної централізації України (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Динаміка доходів зведеного та Державного бюджету України
за 2011 – 2015 рр., млрд. грн.

Показники	Роки					Відхилення 2015 р. від 2011 р	
	2011	2012	2013	2014	2015	абсолютн е	відносне , %
ВВП	1316,6	1408,9	1454,9	1566,7	1979,5	+662,9	+50,3
Доходи зведеного бюджету	398,3	445,5	442,8	455,9	652,0	+253,7	+63,7
Доходи Державного бюджету України	311,8	344,7	337,6	354,8	531,5	+219,7	+70,5
Відношення доходів зведеного бюджету до ВВП	30,3	31,6	30,4	29,1	32,9	+2,6	x
Відношення доходів Державного бюджету України до ВВП	23,7	24,5	23,2	22,6	26,8	+3,1	x
Темп зростання ВВП	121,6	107,0	103,3	107,7	126,3	+4,7	x
Темп зростання доходів зведеного бюджету	126,7	111,9	99,4	103,0	143,0	+16,3	x
Темп зростання доходів ДБ	133,3	110,6	97,9	105,1	149,8	+16,5	x

Складено автором відповідно даних державної служби статистики України [19].

Відповідно проведеного аналізу в табл. 2.4 можна зробити наступні висновки. Протягом 2011 – 2015 рр. номінальний ВВП держави збільшився на 662,9 млрд грн, що складає 50,3 %. А доходи Державного бюджету України підвищилися на 219,7 млрд грн (70,5 %), а зведеного – на 253,7 млрд грн. (63,7 %).

Як результат відбулося зростання співвідношення доходів Державного бюджету України до ВВП з 23,7 % в 2011 р. до 26,8 % в 2015 р. В той же час співвідношення доходів зведеного бюджету України – з 30,3 % до 32,9 % і становить максимальний рівень за період 2011-2015 рр. (рис. 2.3).

Отже, враховуючи вище вказані показники можна стверджувати, що бюджетна політика країни є поблажлива так як питома вага первинних доходів учасників бюджетного процесу в європейських країнах, доходить до 40,0 %, а в окремих випадках і до 60,0 %.

Отже враховуючи стан перерозподілу ВВП України через доходи та видатки публічного сектору економіки та згідно думки багатьох науковців є необґрунтовано значним і спричиняє приховану небезпеку для економічного зростання країни. Для учасників бюджетного процесу це стає податковою ношею для одних, або робить фінансово залежними інших.

З погляду бюджетної політики, зокрема, необхідно визначити роль і місце бюджету у фінансовому забезпеченні потреб економічного розвитку та основні напрями бюджетного інвестування.

Аналіз дефіциту бюджету як інструменту бюджетної політики свідчить про те, що дефіцит бюджету, а завдяки його існуванню, й обсяг державного боргу складає загрозливе для сучасної України становище (табл.2.5).

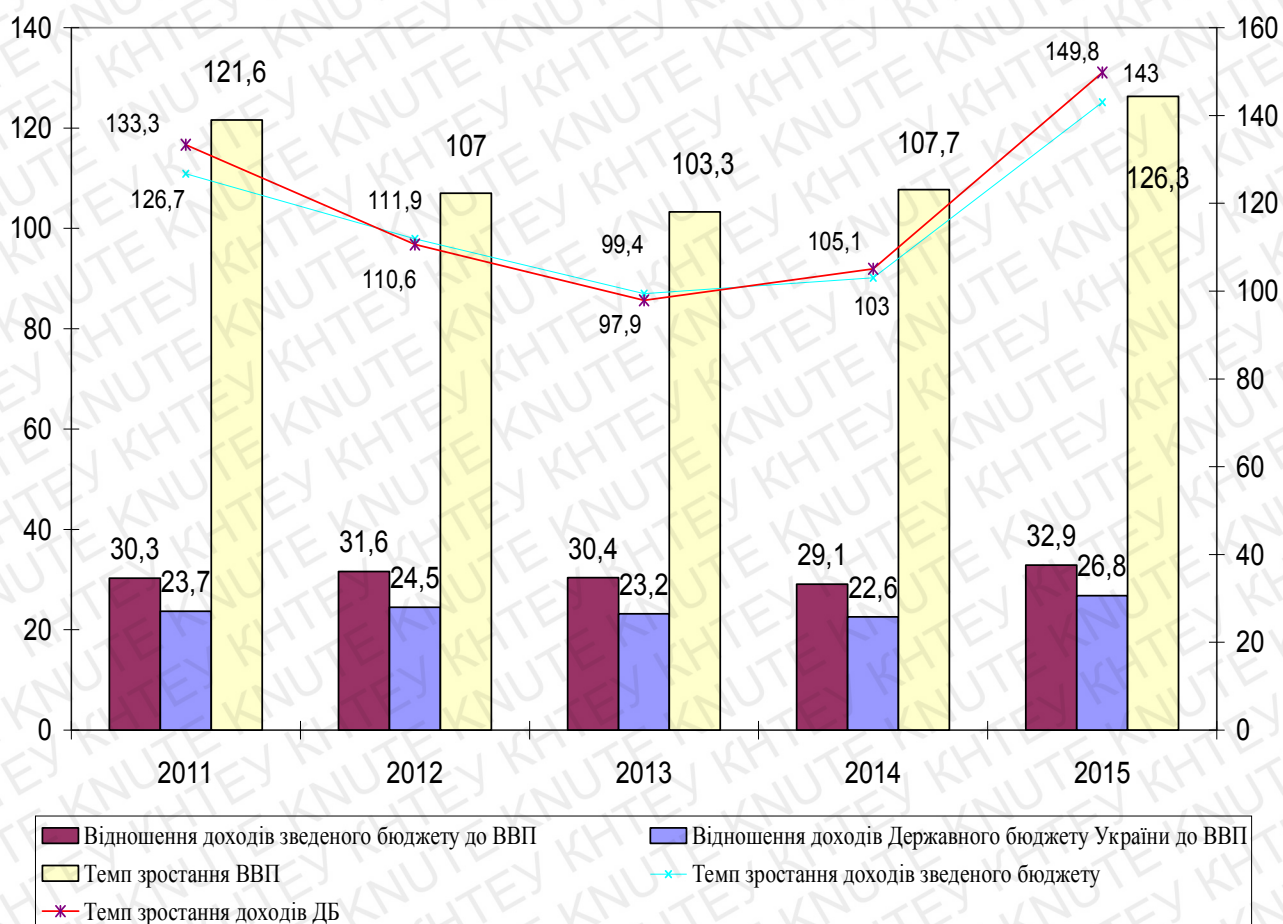

Рис. 2.3. Питома вага доходів Зведеного та Державного бюджету України у ВВП за 2011– 2015рр.

Складено відповідно даних державної служби статистики України [19].

Дефіцит державного бюджету склав 45,2 млрд грн, що становить 59,5 % граничного обсягу, встановленого законом про Державний бюджет України на 2014 рік, та 57,4 % річного плану з урахуванням змін.

Порівняно з 2014 роком розмір дефіциту державного бюджету зменшився на 32,9 млрд грн, або на 42%

Боргова залежність бюджету перетворилася для багатьох країн світу на першочергову проблему. Україна - не виняток.

Запозичення здійснені у сумі 514,1 млрд грн, або 129,5 % річного планового показника та 81,2 % річного планового показника з урахуванням змін. Із них річний план за внутрішніми запозиченнями виконано на рівні 89,8 %, за зовнішніми – 144,8 %. Частка внутрішніх запозичень складає 19,3 %, що на 51,3 в.

п. менше, ніж у 2014 році.

Таблиця 2.5

Показники фінансування дефіциту державного бюджету за 2011–2015 роки

Показники	Роки				2015 рік		
	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	Річний план з урахуванням внесених змін	Факт	Виконання, %
Загальне фінансування, млрд грн, у т.ч.:	23,5	53,5	64,7	78,1	76,0	45,2	59,5
– загальний фонд	20,9	53,3	65,2	61,2	62,0	38,9	62,7
– спеціальний фонд	2,6	0,2	-0,5	16,9	14,0	6,3	45,0
Фінансування за борговими операціями, млрд грн	35,0	41,7	81,1	201,8	145,3	117,5	80,9
Запозичення, млрд грн, у т.ч.:	80,7	109,8	160,9	322,6	396,9	514,1	129,5
– внутрішні запозичення	53,4	66,8	109,0	227,6	110,2	99,0	89,8
частка, %	66,2	60,8	67,7	70,6	27,8	19,3	X
– зовнішні запозичення	27,3	43,0	51,9	95,0	286,7	415,1	144,8
частка, %	33,8	39,2	32,3	29,4	72,2	80,7	x
Погашення, млрд грн, у т.ч.:	-45,6	-68,1	-79,8	-120,8	-251,6	-416,6	165,6
– внутрішні зобов'язання	-32,1	-38,0	-41,8	-68,0	-128,0	-91,2	71,3
частка, %	70,3	55,8	52,4	56,3	50,9	21,9	x
– зовнішні зобов'язання	-13,5	-30,1	-38,0	-52,8	-123,6	-325,4	2,6
частка, %	29,7	44,2	47,6	43,7	49,1	78,1	
Надходження від приватизації державного майна, млрд грн	11,5	6,8	1,5	0,5	17,0	0,2	1,2
Фінансування за активними операціями, млрд	-23,0	5,0	-17,8	-124,2	-86,3	-72,5	84,0

грн							
-----	--	--	--	--	--	--	--

Виконання річного планового обсягу склало 165,6 %, що на 67,3 в. п. більше відповідного показника 2014 року. Погашення внутрішнього боргу становило 91,2 млрд грн, або 71,3 % річного планового обсягу, зовнішнього боргу – 325,4 млрд грн, або у 2,6 рази більше.

Спостерігається подальше збільшення розриву між обсягами запозичень та погашення боргу, що може призвести до посилення боргового навантаження на бюджет у майбутньому.

На сьогоднішній час в Україні бюджетне планування здійснюється за допомогою таких методів: коефіцієнтів або екстраполяції, нормативного, балансового, програмування або математичного моделювання. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що вони є недостатньо ефективними при плануванні через те, що існує велика похибка при отриманні необхідних значень показників [57].

Розглянемо як же виконувався план за видатками Державного бюджету по кодах функціональної класифікації. У таблиці 2.6 наведено виконання плану по видатках Державного бюджету за період 2013-2017 рр.

Відповідно проведеного аналізу виявлено, що виконання плану по статтях видатків не є стовідсотковим. Найбільший показник виконання плану по тих видатках, які займають найбільші частки у загальній структурі видатків: видатки на соціальний захист і соціальне забезпечення, економічну діяльність, загальнодержавні функції, громадський порядок та освіту і складають 82—97 %. Найнижче виконання плану спостерігається по статті охорона навколишнього природного середовища (приблизно 60 %) та житлово-комунальне господарство (приблизно 60,4 %).

Негативним є те, що за такою важливою категорією як видатки план не виконується на 100 %.

Отже враховуючи вище вказані показники можна дійти до висновку, що потрібно удосконалювати процес планування в Україні і одним з виходом з

ситуації є впровадження та удосконалення середньострокового бюджетного планування.

Таблиця 2.6

Виконання плану за видатками Державного бюджету
України по кодах функціональної класифікації за 2013-2017 рр., %

Видатки	Виконання плану по роках				
	2013	2014	2015	2016	2017
Загальнодержавні функції	96,00	97,00	95,00	95,00	93,00
Оборона	83,00	91,00	83,00	91,00	95,00
Громадський порядок, безпека та судова влада	97,00	97,00	95,00	94,00	95,00
Економічна діяльність	86,00	82,00	83,00	82,00	76,00
Охорона навколишнього природного середовища	37,00	64,00	53,00	55,00	52,00
Житлово-комунальне господарство	82,00	27,00	48,00	75,00	82,00
Охорона здоров'я	96,00	93,00	90,00	91,00	89,00
Духовний та фізичний розвиток	95,00	92,00	85,00	92,00	84,00
Освіта	94,00	93,00	93,00	92,00	88,00
Соціальний захист і соціальне забезпечення	97,00	98,00	97,00	99,00	90,00

Складено автором відповідно даних державної служби статистики України [19].

Суть середньострокового бюджетного планування полягає в тому, що планування відбувається на наступні три роки. Хоча бюджетний запит складається щороку, що дає можливість внести зміни в показники наступних років.

Переваги середньострокового бюджетного планування в Україні:

- надає бюджетному процесу риси безперервності й наступності;
- базується на чітко сформульованих цілях і пріоритетах бюджетної політики;

- поліпшує ефективність розподілу державних ресурсів, підвищує прозорість і підзвітність у бюджетному процесі;
- забезпечує механізм систематичного перегляду бюджетних зобов'язань і пріоритетів витрачання бюджетних коштів;
- дає оцінку відповідності поточної політики і її майбутнього впровадження у фіскальній стратегії держави;
- може слугувати своєрідним механізмом підвищення взаємодії між різними державними установами, заохочуючи галузеві міністерства до вищого рівня залучення у бюджетний процес [10, с. 39].

Враховуючи вище викладене можна зробити висновок, що процес бюджетного планування в Україні не є досконалим. Прикладом є те, що складання прогнозних показників державного бюджету в Україні лишається формальністю та доволі часто витримує реалій. У Верховну Раду України останні роки разом з проектом закону про державний бюджет на планований рік подають показники зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків та фінансування на наступні три бюджетні роки.

На процес бюджетного планування впливає ненадійністю макроекономічного прогнозування, зміна в політичному житті країни, часте коригування податкового законодавства. А також такі прогнози в державі у дійсності не використовують у роботі з формування показників бюджету на наступні роки.

Та все ж враховуючи світовий досвід необхідно удосконалювати бюджетний процес України за допомогою ефективного використання середньострокового бюджетного планування.

2.3. Видатки бюджету Харківської області

Проведемо аналіз дохідної частини Харківської області за період 2013-2015 роки (рис 2.4.).

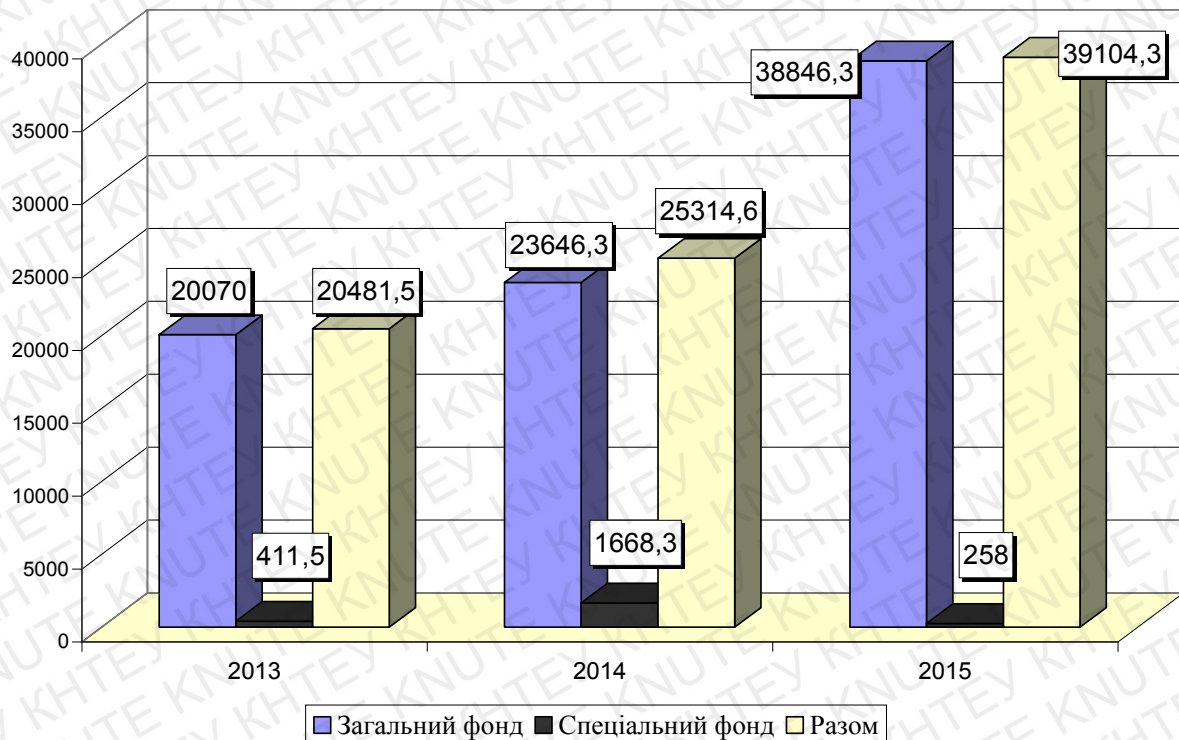

Рис. 2.4. Надходження до місцевого бюджету Харківської області за 2013-2015 роки, млн. грн.

Складено автором [48]

Як свідчать дані, в цілому за місцевим бюджетом області доходи за останні роки зросли в 2 рази. Так в 2013 році доходи складали 20070 млн. грн., а в 2015 році становлять 39104,3 млн. грн. В доходах області перевищують доходи загального фонду. Так в 2013 році питома вага загального фонду становила 98%, в 2014 р. – 93,4 %, а в 2015 р. – 99,3 %.

Розглянемо динаміку надходження власних доходів за 2013-2015 роки (рис.2.5).

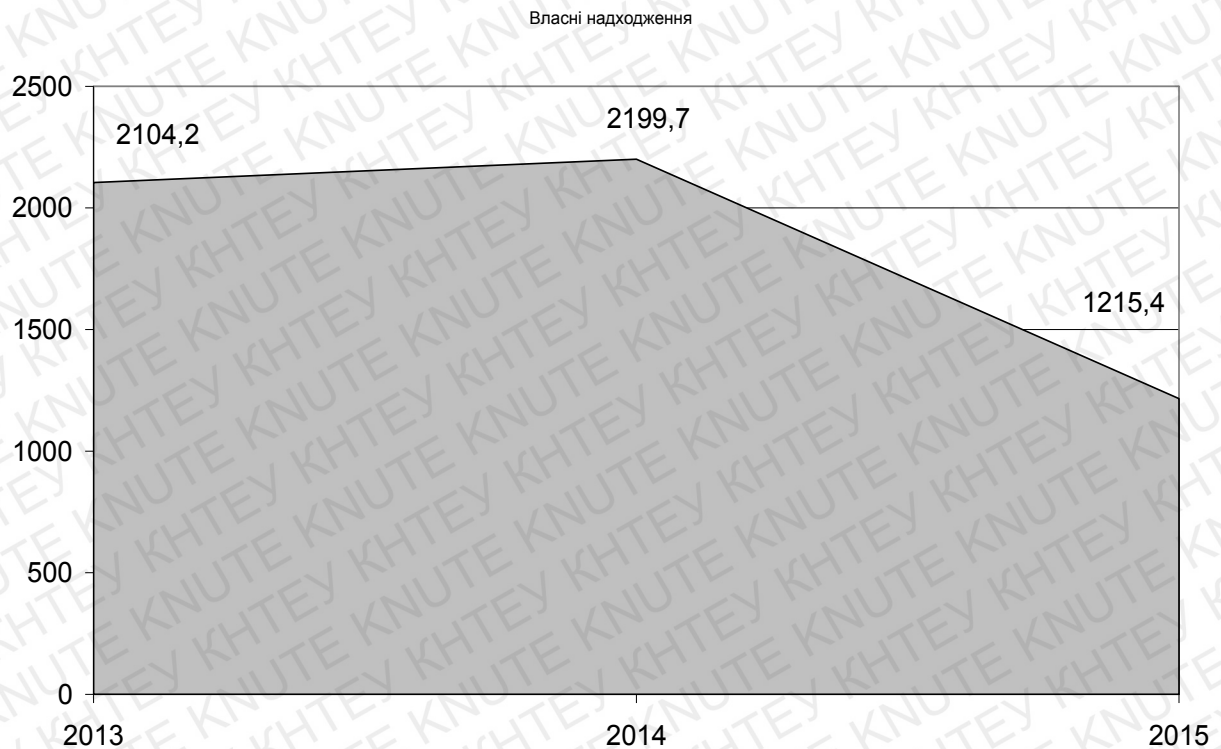

Рис. 2.5. Власні надходження місцевого бюджету Харківської області за 2013-2015 роки, млн. грн.

Складено автором [48]

Як видно з рис.2.5 в Харківській області спостерігається непостійність в надходженні власних коштів. У 2015 році в порівнянні з 2013 надійшло менше власних надходжень на 888,8 млн. грн., або 42,3 %.

Дотації місцевого бюджету Харківської області були в 2013 та 2014 роках (рис 2.6.) склали 2372,5 млн. грн. та 2756,6 млн. грн. відповідно.

У структурі доходів бюджету найбільшу частку займають податкові надходження, тому проведемо аналіз податкових надходжень області за останні роки (рис.2.7). Податок на додану вартість зріс за останні три роки на 51,8 %. Максимального значення податкові надходження досягли у 2015 році і становили 12200,3 млн. грн. Це зростання спричинено введенням змін до Податкового кодексу.

Рис. 2.6. Дотації місцевого бюджету Харківської області за 2013-2015 роки, млн.грн.

Складено автором[48]

Отже, протягом 2013-2015 років динаміка дохідної частини Харківської області не була сталою.

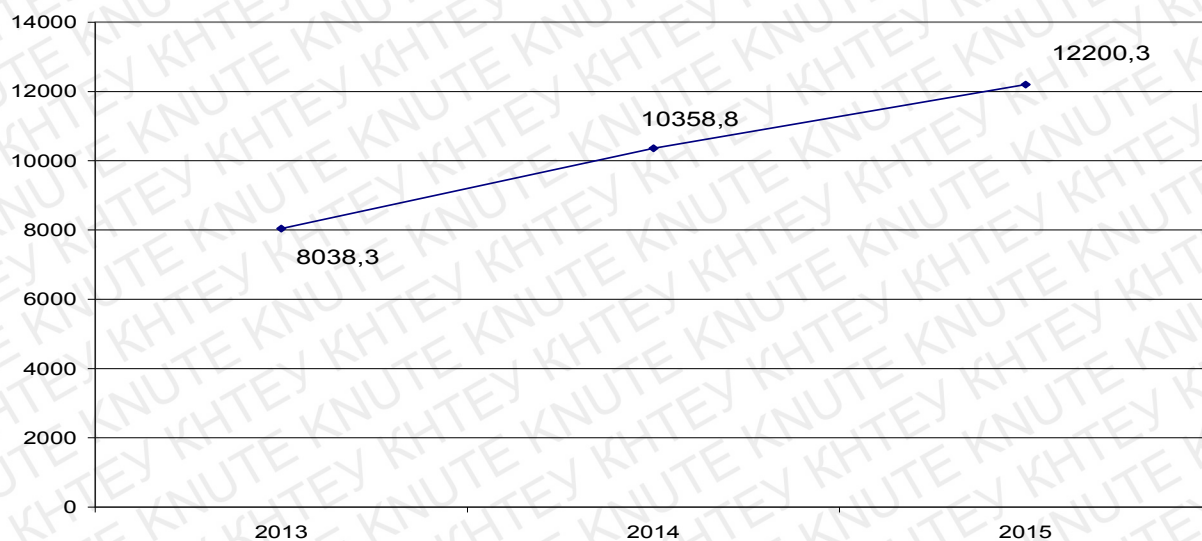

Рис. 2.7. Надходження ПДВ до місцевого бюджету Харківської області за 2013-2015 роки, млн.грн.

Складено автором [48]

Виконання дохідної частини бюджету в 2013 році відбувалось в умовах зменшення промислового виробництва, імпорту товарів та низького рівня інфляції, що суттєво відобразилися на надходженнях.

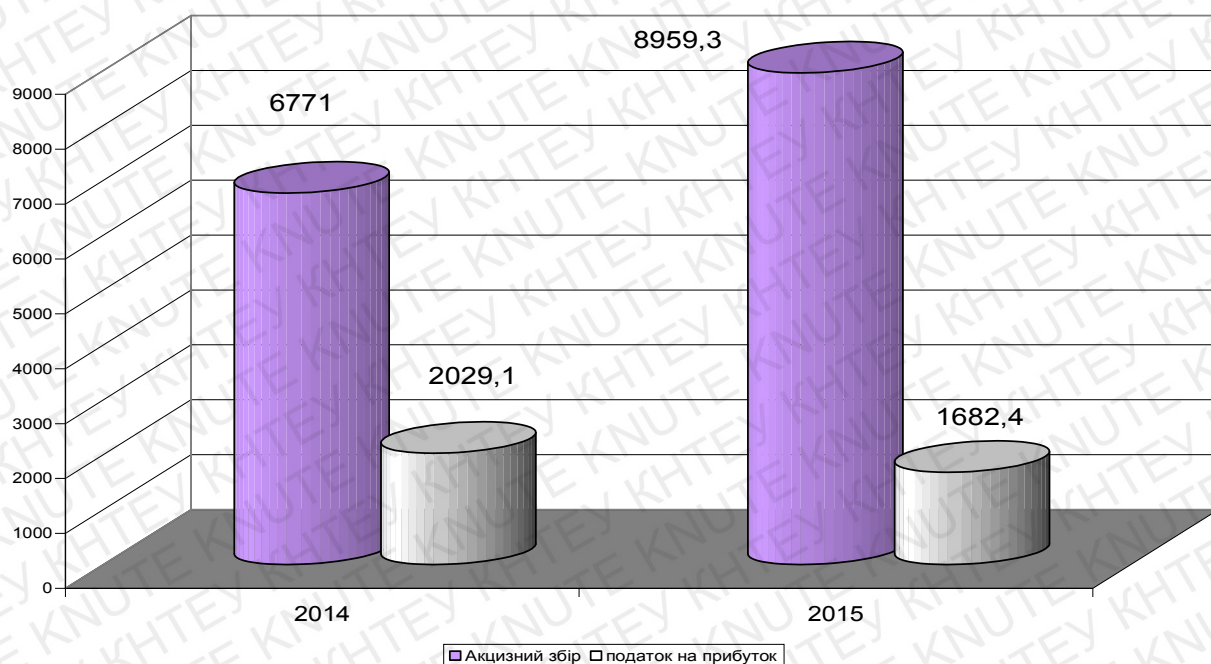

Рис. 2.8. Надходження податку на прибуток і акцизного збору до місцевого бюджету Харківської області, млн.грн.

Складено автором [48]

Як видно з даних табл.2.8 видатки області зростають. За проаналізованих період зросли: план на 2063,3 млн.грн., надходження на 1922,4 млн.грн.

Таблиця 2.8

Динаміка видаткової частини
Харківської області за 2013-2015 роки [48]

млн.грн.

Видатки	2013	2014	2015	Відхилення (+;-)
План	3861,4	4960,7	5924,7	2063,3
Надійшло	3833,9	4958,4	5756,3	1922,4
Виконання	99,29%	99,95%	97,16%	-0,02

Виконання плану за аналізований період знизилось з 99 % до 97 % (рис.2.9).

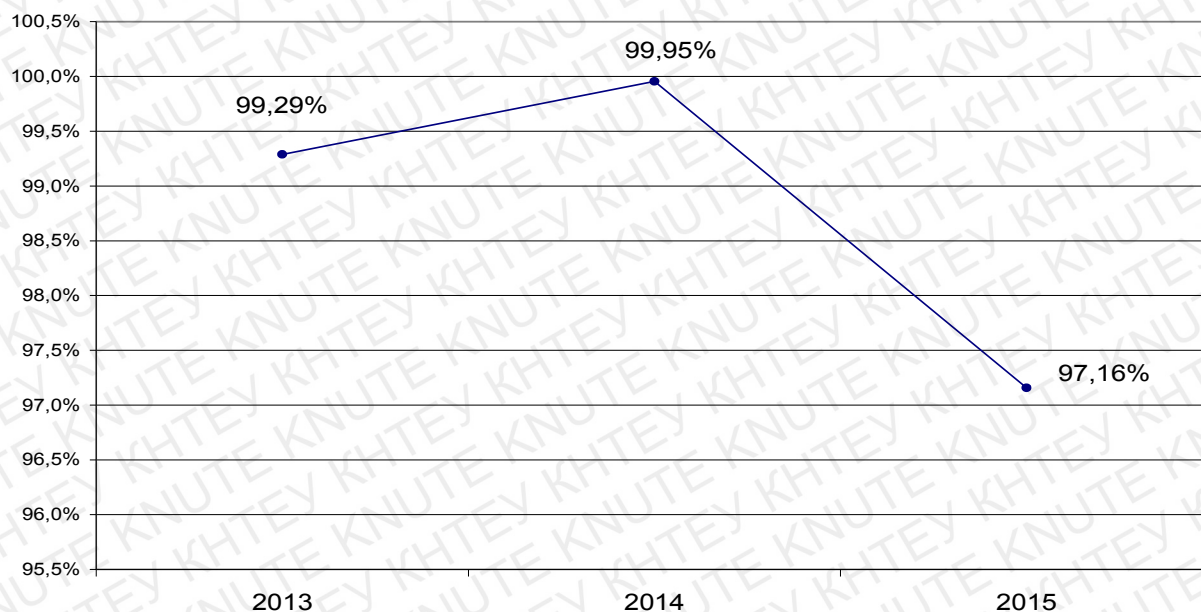

Рис. 2. 9 .Дані виконання видаткової частини Харківської області за 2013-2015 роки

Складено автором [48]

Враховуючи вище викладене можна зробити висновок, що процес бюджетного планування в Україні не є досконалим. Прикладом є те, що складання прогнозних показників державного бюджету в Україні лишається формальністю та доволі часто витримує реалій. У Верховну Раду України останні роки разом з проектом закону про державний бюджет на планований рік подають показники зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків та фінансування на наступні три бюджетні роки.

На процес бюджетного планування впливає ненадійністю макроекономічного прогнозування, зміна в політичному житті країни, часте коригування податкового законодавства. А також такі прогнози в державі у дійсності не використовують у роботі з формування показників бюджету на наступні роки.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ

МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

3.1. Проблеми в сфері формування видатків місцевих бюджетів

Для початку розглянемо основні макроекономічні показники України згідно статистичних даних (таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Динаміка макроекономічних показників України за період 2011-2016 років

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Темпи зростання реального ВВП	105,5	100,2	100,2	100,01	126,3	120,4
Темпи зростання промислового виробництва	108,0	99,3	95,7	89,3	98,4	103,1
Індекс споживчих цін	104,5	99,8	100,5	124,9	143,3	112,4
Індекс цін виробників	114,2	100,3	101,7	131,8	125,4	135,8
Офіційний рівень безробіття за методологією МОП	8,6	8,1	7,7	9,3	9,5	9,7

Складено автором

Як видно з даних таблиці 3.1 2016 рік завершився катастрофічним падінням макроекономічних показників. Річне падіння ВВП у 2016 р. склало 5,9 %.

Не менш переконливими були темпи зниження промислового виробництва, які мали негативну динаміку, а у 2015 р. склали 1,6 %/

Цьому «посприяло» загострення ситуації на сході країни, що фактично унеможливило ведення економічної діяльності промислового регіону.

Так, у 2015 році, порівняно із 2014 р. промислове виробництво в Україні в

2015 році впало на 13,4%, видобуток вугілля скоротився на 36,8%, при цьому у добувній промисловості і розробці кар'єрів в порівнянні з січнем-груднем 2014р. падіння виробництва промислової продукції склало 14,5%, переробної - 13,1%, у постачанні та розподілі електроенергії, газу, пари та кондиціонованого повітря - 12%, в харчовій промисловості - 11,2%, в легкій промисловості - 8,4%.

Внаслідок підвищення адміністративно регульованих цін і тарифів, негативних інфляційних очікувань та впливу валютно-курсового чинника рекордно високих значень досягли цінові індекси: індекс споживчих цін у 2015 р. зріс до 43,3%, індекс цін виробників – до 25,4%. У 2016 році індекс споживчих цін зріс до 12,4%, індекс цін виробників – аж до 35,8% [19].

Відтак, темпи інфляції були найвищими за останні 15 років. Реальна зарплата залежить від номінальної зарплати і цін на товари і послуги (тобто, від індексу споживчих цін та індексу інфляції).

Індекс реальної заробітної плати населення характеризує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати.

Так номінальна заробітна плата зростає і найбільший показник в 2016 році і складає ріст 23,6 % (рис.3.1).

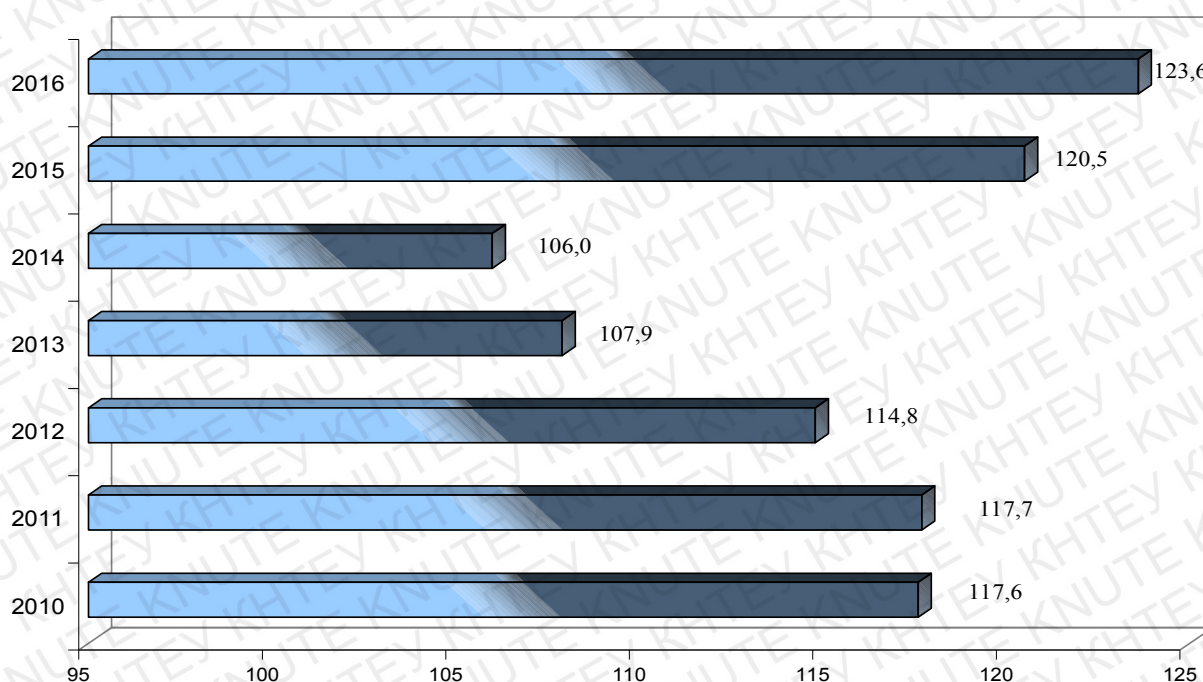

Рис. 3.1 Темпи зростання/зниження номінальної заробітної плати, % до попереднього року

Ріст реальної заробітної плати за період 2010-2016 роки набагато менший від номінальної заробітної плати (рис.3.2).

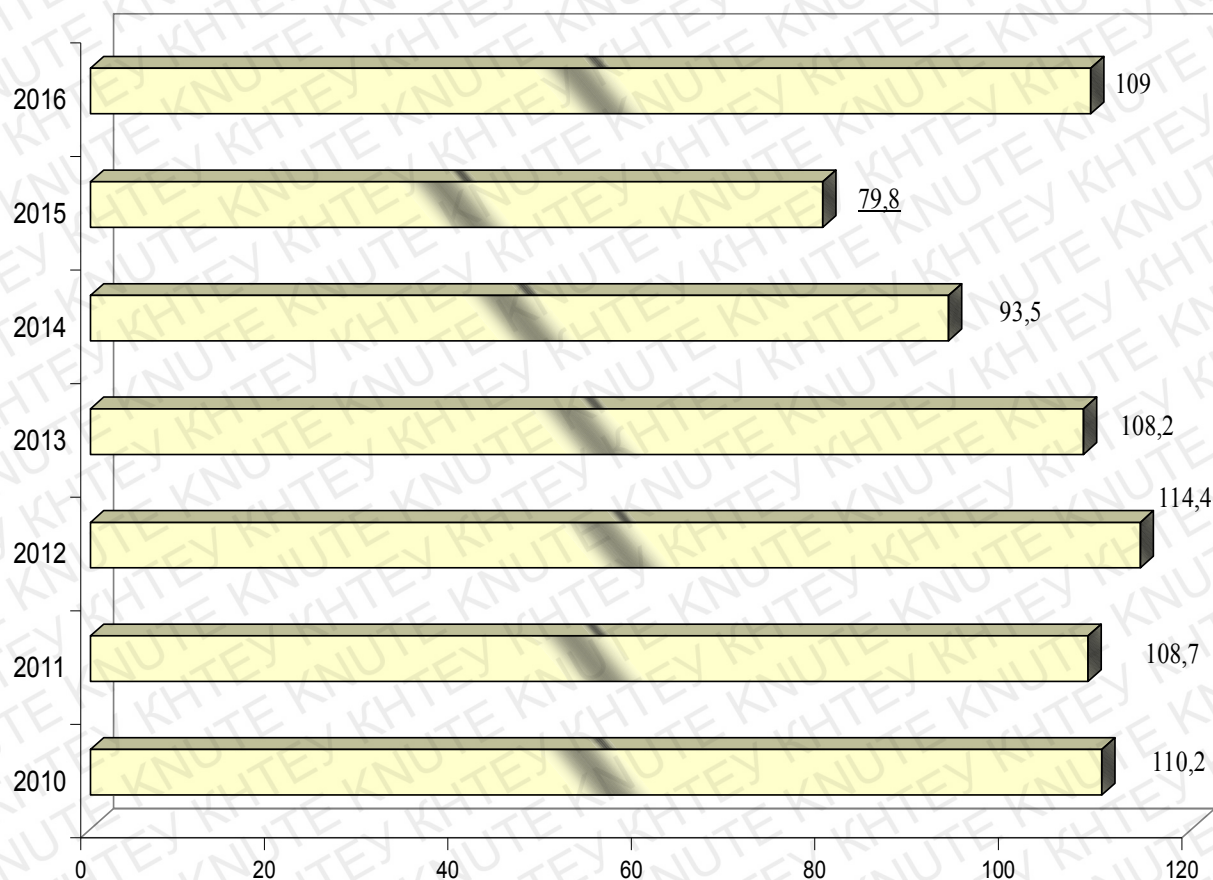

Рис. 3.2 Темпи зростання/зниження реальної заробітної плати, % до попереднього року

Складено автором [48]

Впродовж 2013–2015 рр. в Україні планували забезпечити стабільне зростання доходів громадян з одночасним прискореним зростанням базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму, в результаті чого збільшення таких основних соціальних гарантій, як мінімальна пенсія за віком і мінімальна заробітна плата.

Збільшення заборгованості з виплат заробітної плати, яким супроводжувалось зростання рівня безробіття, разом із значними інфляційними коливаннями скоротили реальні доходи населення: реальна заробітна плата у 2015 р. зменшилася на 20,2 % (у 2014 на 6,5%). Позитивом досліджуваного періоду є

те, що із збільшенням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (з 1147 грн. до 1600 грн.), підвищився мінімальний розмір пенсій[19]. Темпи росту реальної заробітної плати у 2016 році збільшилися на 6,5%

Так, у 2015 році Україна вже зазнала найвищий рівень інфляції з 2000-х років – 43,3% (а неофіційний рівень був ще вищим) [28].

В умовах нестримного зростання споживчих цін і прийняття неодноразово заходів щодо підвищення заробітної плати вкрай нестійкою виявилася динаміка заробітної плати. Нинішня заробітна плата в 200 доларів в місяць набагато менше заробітків в розвинених країнах, і для багатьох українців насилу покриває мінімальні витрати на проживання. Досить порівняти зарплату більшості працюючих або пенсіонерів з вартістю житла, пристойного одягу, якісного харчування, проїзду на транспорті або комунальних послуг. При такій низькій зарплаті слід було б очікувати ще більш низькі ціни хоча б на основні продукти харчування.

Ціни на споживчі товари і послуги так само не стояли на місці і за 1,5 року зросли на 10 одиниць. Можна сказати, що ціни в нашій країні і в принципі в світі ніколи не стоять на місці і ростуть, ніж падають, що ми можемо з легкістю спостерігати на графіку. але при цьому істотних збільшень в заробітній платі не спостерігається. Не складно припустити, що збільшення цін на вищезазначені товари і заробітної плати не можна порівняти і наслідком є те, що громадяни не можуть дозволити собі даний продукт в такій же кількості, що і до збільшення цін. єдиним виходом в даній ситуації є лише зменшення споживання даного виду товару або ж використання більш дешевого (неякісного) товару. держава має забезпечувати прийнятний рівень інфляції для населення.

На розмір заробітної плати впливає величина прожиткового мінімуму. У вітчизняній практиці показник прожиткового мінімуму залежить від набору продуктів харчування споживчого кошика. Проте досі не переглянутий склад витрат на харчування споживчого кошика для основних соціально-демографічних груп населення відповідно до вимог Закону України „Про прожитковий мінімум ”

від 15.07.1999 р. за №966-XIV [6]. Зазначені набори, на підставі яких визначають розмір прожиткового мінімуму, необхідно переглядати кожних п'ять років, однак їх не змінювали з часу затвердження Постановою Кабінету Міністрів України „Про затвердження наборів продуктів харчування, наборів непродовольчих товарів та наборів послуг для основних соціальних і демографічних груп населення ” від 14.04.2000 р. за №656 [5]. При цьому в затверджених нормах не враховані окремі життєво необхідні витрати, зокрема, на послуги з охорони здоров'я, освіти, оздоровлення, які є переважно платними.

У зв'язку з цим, впродовж 2013–2018 рр. планували забезпечити стабільне зростання доходів громадян з одночасним прискоренням зростанням базового соціального стандарту – прожиткового мінімуму, в результаті чого збільшення таких основних соціальних гарантій, як мінімальна пенсія за віком і мінімальна заробітна плата.

Так, загальний розмір прожиткового мінімуму на 1 особу збільшився з 1330,0 грн. у 2015 р до 1853 грн. у 2018 (рис. 3.3).

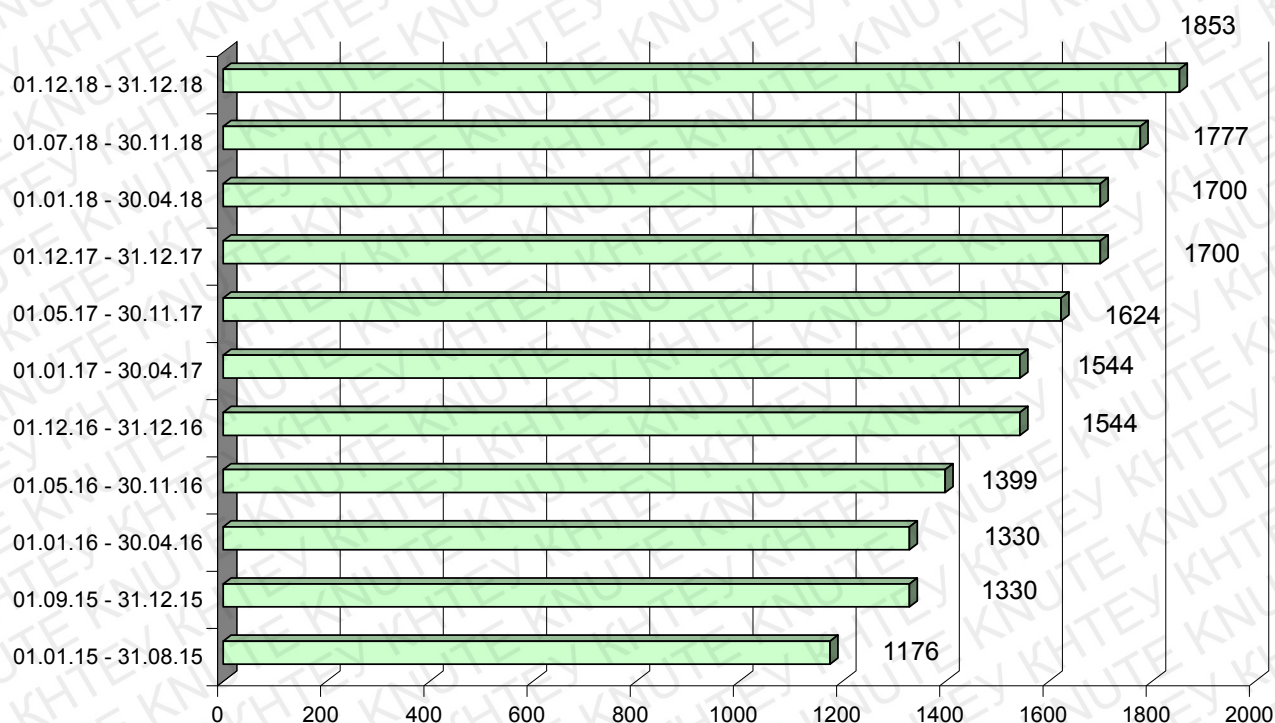

Рис.3.3. Прожитковий мінімум населення впродовж 2015–2018 рр., грн.

Складено автором згідно статистичних даних

Прожитковий мінімум за групами населення України вказано на рис. 3.4.

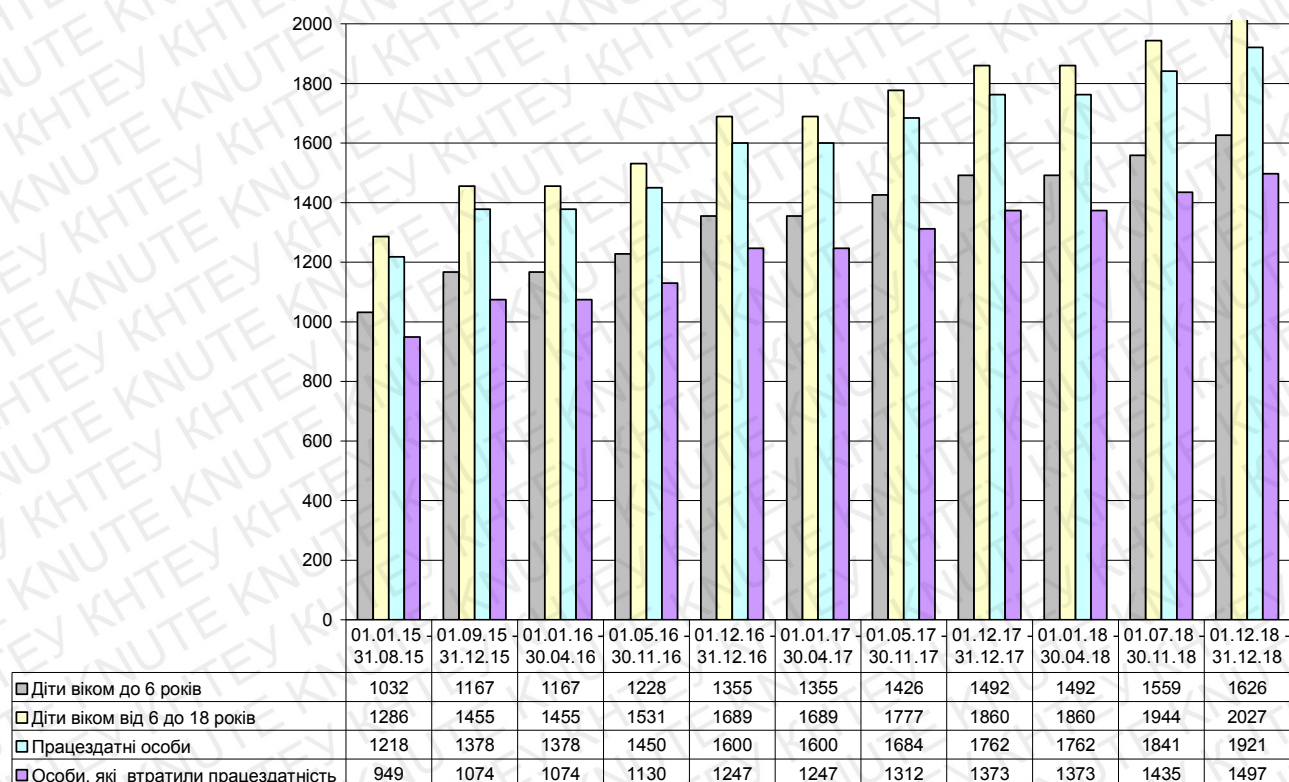

Рис.3.4. Прожитковий мінімум за групами населення за період 2015–2018 рр., грн.

Позитивом досліджуваного періоду є і те, що із збільшенням прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (з 1147 грн. до 1762 грн.), підвищився мінімальний розмір пенсій (див. рис. 3.4). Дані рисунка 3.4. свідчать про те, що мінімальна пенсія за віком менша прожиткового мінімуму, встановленого для непрацездатних осіб.

Період 2015-2016 рр. не відмічається ростом соціального стандарту для працездатних осіб (сума котрого у згаданому періоді збільшилася на 180 грн.) (див. рис. 2.3).

Проте рівень співвідношення між прожитковим мінімумом та мінімальною заробітною платою за цей період не відповідав чинному законодавству України, відповідно до якого мінімальна заробітна плата повинна бути не меншою за прожитковий мінімум [6].

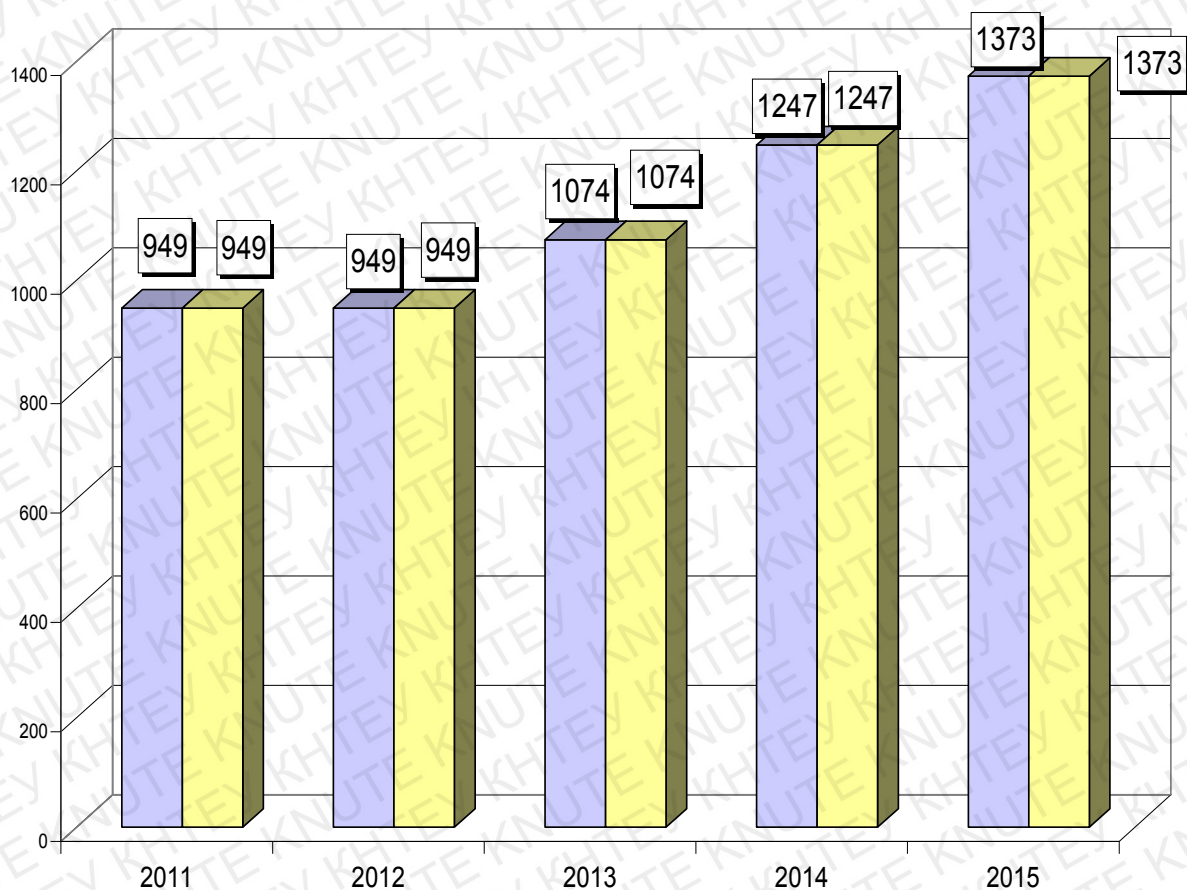

Рис. 3.5 Співвідношення прожиткового мінімуму для осіб, що втратили працездатність, та мінімального розміру пенсій за віком впродовж 2013–2015 рр. Побудовано автором на основі джерел [19].

Як наслідок, упродовж 2013–2016 рр. не вдалося досягти належної ефективності таких соціальних стандартів, як прожитковий мінімум і мінімальна заробітна плата. Адже не вирішено проблеми забезпечення базових потреб значної частини працюючого населення на мінімальному рівні. Затверджені нормативи мінімальної заробітної плати, пенсії, ставки першого тарифного розряду не мали необхідних обґрунтувань.

Водночас, при розрахунках соціальних стандартів практично не враховували прогнозний рівень зростання макропоказників вітчизняної економіки, їх офіційні ставки не завжди переглядали у зв'язку з підвищенням індексу споживчих цін, а також не брали до уваги індекс інфляції. Відтак,

мінімальна заробітна плата була встановлена відповідно до фінансових можливостей бюджету та не враховувала мінімально необхідні суспільні потреби

А з 1 січня 2017 року мінімальна заробітна плата зростає у два рази порівняно з попереднім розміром станом на 01.12.2016 р. і становить 3200 грн.

Розглянемо чи підвищення мінімальної зарплати буде сприяти створенню робочих місць.

У цілому мінімальна зарплата передбачує понизити бідність між працівниками. Може вплинути на позицію малокваліфікованих працівників на ринку праці, через те що роботодавці вимушені платити заробітну плату, яка буде не нижча за мінімальну.

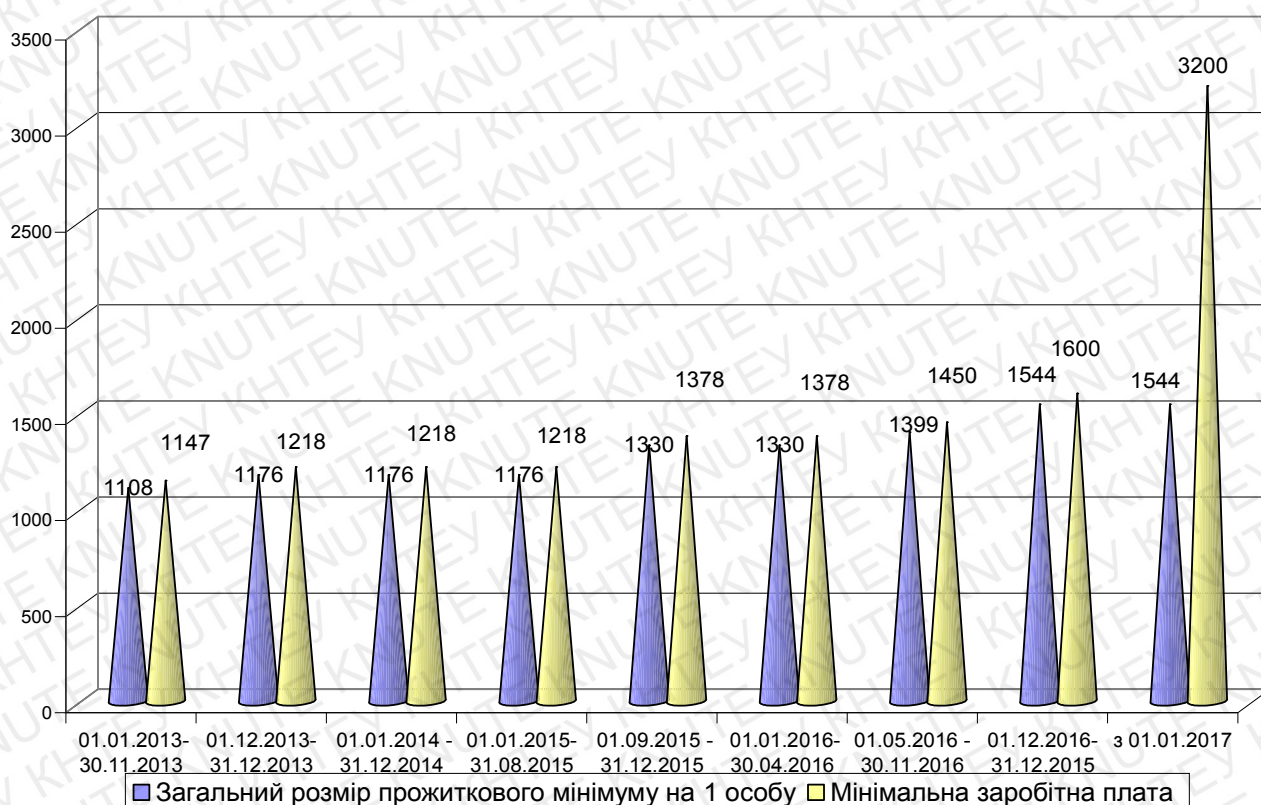

Рис. 3.6 Динаміка рівнів мінімальної заробітної плати та прожиткового мінімуму для працездатної особи за 2013–2017 рр.

Побудовано автором на основі джерел [19].

В той же час різке підвищення мінімальної заробітної плати може привести до зменшення насамперед некваліфікованих робітників.

Оскільки українська економіка має значний тіньовий сектор, тому важко передбачити як насправді вплине розмір мінімальної заробітної плати на зайнятість населення. Минулий досвід дій роботодавців показав, що вони мають можливість для зменшення витрат по виплаті заробітної плати в період кризи.

Отже, такий різкий скачок мінімальної заробітної плати суттєво впливає на показник зайнятості населення і не тільки на розмір виплат. Відповідну реакцію економіки країни можна буде спостерігати за результатами статистичних даних в першому кварталі поточного року.

Розглянемо середній розмір виплат по безробіттю за період 2011-2016 років (рис.3.7).

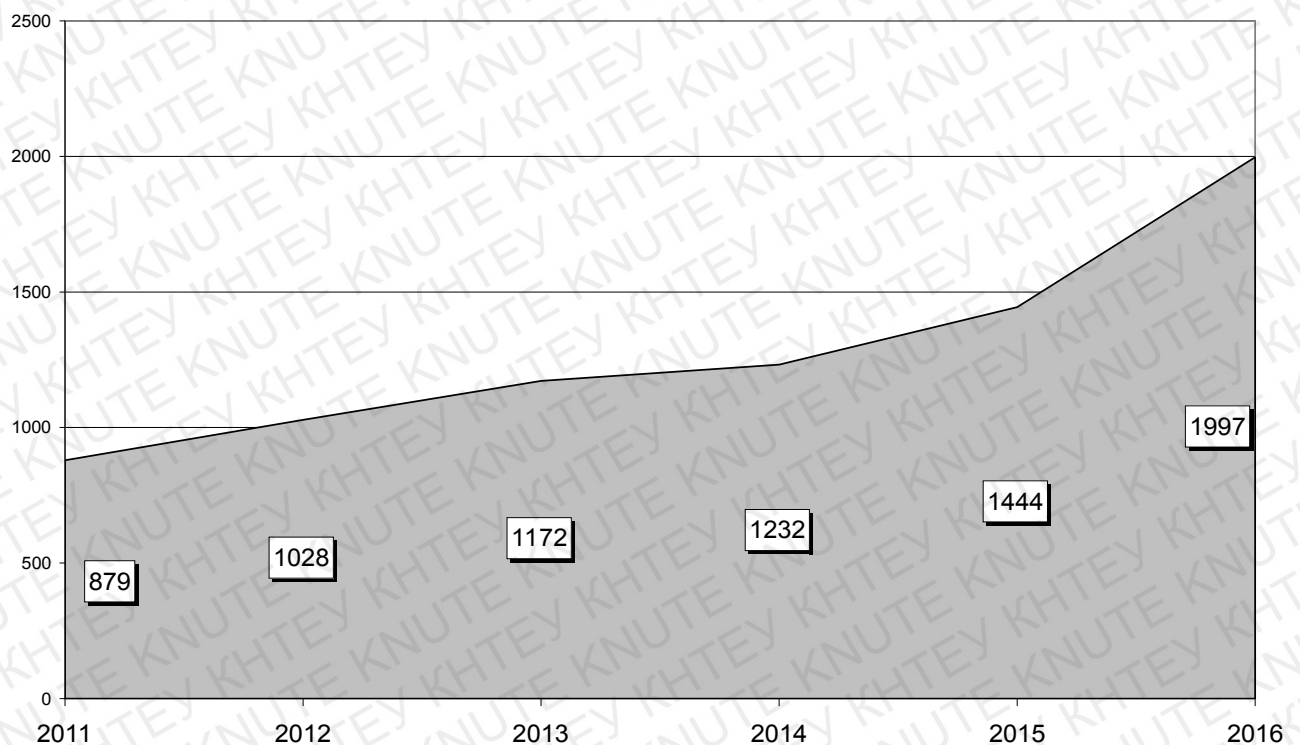

Рис.3.7 Середній розмір виплат по безробіттю за період 2011-2016 років

Складено автором

Як видно з рис.3.7. за аналізований період середній розмір виплат зріс більш ніж у два рази.

Розглянемо деякі показники роботи ДСЗ за 2011-2015 роки в табл. 33.3.

Так видно з даних табл.3.3 середня тривалість безробіття зросла на 9.1% або на 1 місяць. Частка безробітних, які стоять на обліку більше року збільшилась на 10,5 % Потреба роботодавців в працівниках зменшилась на 33,4 тис.чол. Кількість безробітних, котрі знайшли роботу зменшилась на 318 тис.чол.

Офіційний рівень безробіття, розрахований за методологією Міжнародної організації праці зріс із 7,7% у 2013 р. до 9,7% в 2016 році[39].

Отже просліджується тенденція спаду показників роботи Державної служби зайнятості за аналізований період, що говорить про неефективну роботу та вплив економічної кризи.

Таблиця 3.3

Показники діяльності Державної служби зайнятості за період 2011-2015рр.

Показник	2011	2012	2013	2014	2015	Відхилення (+;-)	%
Чисельність людей, котрі звернулися в пошуку роботи (тис.чол.)	1661,9	1589,8	1510,4	1847,6	1654,7	-7,2	99,6
Кількість признаних безробітних(тис.чол.)	482,8	506,8	487,7	512,2	490,8	8	101,7
Кількість безробітних, котрі знайшли роботу(тис.чол.)	762,7	764,4	541,9	484,6	444,7	-318	58,3
Потреба в працівниках, заявлена в службу зайнятості(тис.чол.)	59,3	48,6	47,5	35,3	25,9	-33,4	43,7
Рівень зареєстрованого безробіття	8,6	8,1	7,7	9,7	9,5	0,9	110,5
Середня тривалість безробіття (місяців)	11	11	11	9	12	1	109,1
Частка безробітних, які стоять на обліку більше року	54,5	54,4	51	63,2	65	10,5	119,3

Складено автором

Суттєве скорочення ринку праці, що відбувалось на тлі економічного спаду та посилення внутрішньої міграції, призвело до підвищення рівня безробіття.

Для того, щоб виявити проблеми в формуванні видатків місцевих бюджетів розглянемо бюджетні ризики, які характерні

Одним із принципів бюджетної системи є принцип збалансованості бюджету. Завдання балансування бюджету є досить відповідальним процесом, на який впливають забезпечення досить точних прогнозів і облік чималої кількості ризиків, які можуть реалізуватися протягом бюджетного циклу.

Назвемо основні групи бюджетних ризиків, які характерні місцевим бюджетам України.

По-перше, це ризики, пов'язані безпосередньо з процесом формування бюджету. Найяскравішим прикладом прояву подібного ризику є ризик неточного прогнозування - відірваність бюджетного планування в регіонах від реального стану справ.

Друга група ризиків пов'язана з економічною ситуацією і економічними процесами всередині країни і окремого регіону.

У третю групу можна об'єднати всі ризики, які за своєю природою свого походження є зовнішніми до країни.

Крім названих, слід зазначити: ризик недоотримання доходів бюджету суб'єкта; темп зростання промислового виробництва; рівень споживчих цін; інфляційний ризик; ризик не реалізації програми імпортозаміщення; демографічний ризик. Демографічний ризик. Старіння населення призводить до збільшення навантаження на державні бюджетні та позабюджетні фонди в зв'язку зі збільшенням обсягу фінансових ресурсів, що виділяються на соціальні програми.

Проблема, пов'язана зі зменшенням кількості економічно активного населення в перспективі, несе прямі збитки як національній економіці, так і бюджетну систему. Згідно з даними державної статистики, в 2015 р в Україні природний приріст населення на 1000 чол. склав всього 0,3 люд. показник явно

недостатній для того, щоб забезпечити в перспективі економіку України новим поколінням економічно активного населення.

Крім перерахованого, до групи внутрішніх ризиків для бюджету хотілося б також додати корупційний ризик.

Так на рис 3.8. зображено надходження субвенцій місцевого бюджету в Харківській області за проаналізований період

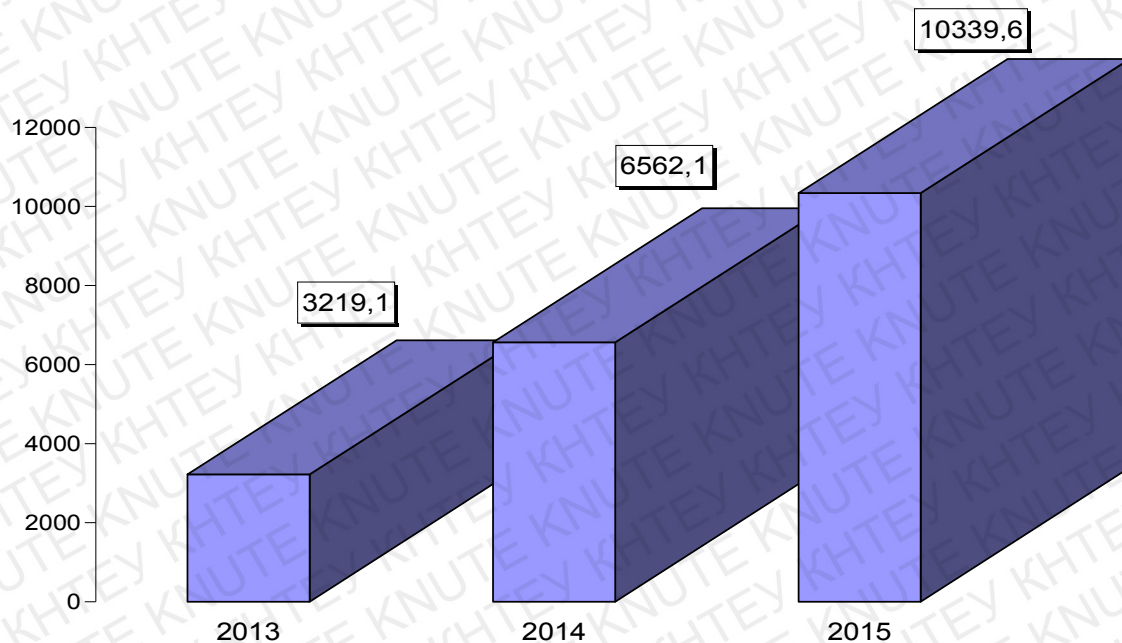

Рис.3.8. Аналіз надходження субвенцій місцевого бюджету в Харківській області за 2013-2015 р.р. [48]

Складено автором

Надходження субвенцій місцевого бюджету в Харківській області за проаналізований період зросли в 3 рази.

Закон України “Про Державний бюджет України на 2018 рік ” передбачає перерозподіл функцій між державним і місцевими бюджетами та запровадження нової моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів та міжбюджетних відносин. Субвенції (крім резерву) розподіляються між відповідними бюджетами на основі формули, що затверджується Кабінетом Міністрів України. Передача державою субвенцій на місцевий рівень викликала низку проблемних питань у процесі розподілу їх. Зокрема, значне збільшення рівня споживчих цін, тарифів на

комунальні послуги та енергоносії зумовлюють виникнення незабезпеченості коштами видатків місцевих бюджетів на оплату енергоносіїв та виплату заробітної плати працівникам бюджетної сфери, не передбачених в обсягах субвенцій.

Недостатнім є обсяг зазначених субвенцій у районах з низькою густотою населення та розгалуженістю мережі бюджетних закладів (відстань між населеними пунктами коливається в межах 3 – 10 км). Неврегульованим залишається питання обліку даних субвенцій для забезпечення можливості аналізу та контролю за використанням коштів із 193 різних джерел (за рахунок коштів субвенції з державного бюджету та коштів місцевих бюджетів). Зважаючи на низку здійснених ефективних кроків у напрямі досягнення фінансової децентралізації, питання оптимізації видатків місцевих бюджетів є важливим у забезпеченні діяльності ефективного місцевого самоврядування.

Також в даний час Кабінет Міністрів є ініціатором подальших змін бюджету, в яких передбачено зростання відсотка вилучення з місцевих бюджетів до держбюджету у вигляді реверсної дотації з 50% до 80%. В результаті фінансовий ресурс бюджету Харківського бюджету зменшиться на 153 млн грн, а еверсна дотація складе 408 млн грн (у 2017 році - 193 млн грн).

Крім того, планується передача на фінансування з місцевих бюджетів встановлених законодавством і державою пільг на оплату послуг ЖКГ. Прийняття цієї норми призведе до додаткового навантаження на бюджет Харкова в сумі 300 млн грн.

За даними Департаменту бюджету і фінансів, ці та деякі інші ініціативи посилюють фінансову ситуацію для місцевого самоврядування. Їх реалізація призведе до розбалансування місцевих бюджетів, внаслідок чого можуть виникнути проблеми з фінансуванням життєво необхідних для територіальних громад програм і заходів

Неналежний стан забезпечення фінансовими ресурсами видатків органів місцевого самоврядування призводить до додаткового навантаження на їхні

бюджети, змушуючи спрямовувати на цю мету власні ресурси, що негативно впливає на якість виконання власних повноважень.

У даному напрямі необхідним є перш за все розроблення нормативів та соціальних стандартів та забезпечення проведення інвентаризації всіх нормативно-правових актів, що регламентують їх застосування. При розрахунку обсягу видатків місцевим бюджетам пропонуємо застосування коригувальних коефіцієнтів для визначення обсягу субвенцій «депресивним» районам (показник розгалуженості місця проживання наявного населення на території відповідного району (максимальний радіус обслуговування).

З метою встановлення контролю за станом використання коштів субвенцій слід внести зміни до програмного забезпечення фінансових органів області ІАС “Місцеві бюджети” в частині вдосконалення механізму ведення розпоряджень на фінансування.

Основними недоліками наявних стратегій розвитку регіонів є: неврахування чинників сприяння конкурентоспроможності регіону, а саме спроможності до прогнозування та передбачення можливих фінансових ризиків; перспективи розвитку депресивних регіонів формуються від уже існуючого рівня, без прийняття до уваги світових тенденцій, їх змін та глобальних викликів, тобто стратегії орієнтовані переважно на еволюційне зростання, використання або покращення існуючого потенціалу; не здійснюються прогнозні розрахунки основних показників розвитку економіки регіону з позиції фінансової безпеки, тобто процес формування стратегій розвитку територій відбувається без урахування питань забезпечення фінансової безпеки регіону; не обґрунтовуються обсяги і структура джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій.

Цільовою функцією стратегії є зростання рівня фінансового забезпечення розвитку депресивних територій з метою подолання регіональної дезінтеграції, підвищення рівня життя населення та соціалізації економічних відносин. Для досягнення даної стратегічної цілі необхідними є активізація фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, зростання доходів населення, збільшення

оборотних коштів суб'єктів господарювання, удосконалення міжбюджетних відносин, залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки, покращення фінансування розвитку агропромислового комплексу та зростання кредитного портфелю банківських установ.

3.2. Основні шляхи підвищення ефективності програмно-цільового методу планування видатків

Визначені суттєві проблеми застосування програмно-цільового методу у бюджетному проектуванні:

- нечіткість критеріїв деталізації та вартісної оцінки бюджетних програм і напрямів діяльності розпорядників різного рівня;
- недосконалість методології розробки показників результативності виконання бюджетних програм;
- надмірна кількість бюджетних програм, що знижує можливості дієвого управління ними, моніторингу і контролю, дублювання функцій і завдань різних бюджетних програм.
- для досягнення поставленої мети бюджетні програми часто впроваджуються без реальних розрахунків і обґрунтованих вимірів;
- спочатку проводиться планування бюджетних програм і затверджуються витрати на них, а потім відбувається процес пошуку джерел фінансування. Проте повинно бути так: нові бюджетні програми і управлінські рішення по розширенню суспільних благ і послуг населенню можуть плануватись тільки при наявності в державі фінансової можливості та реальних фінансових ресурсів.

До того ж бюджетні програми досить часто не доводяться до логічного завершення через те, що припиняється державне фінансування програми.

Відсутність належного механізму розподілу відповідальності за отримані результати у випадку наявності кількох розпорядників бюджетних коштів за однією програмою.

В умовах міжнародної економічної нестабільності, необхідності підвищення конкурентоспроможності української економіки, збільшується потреба забезпечення соціальної стабільності та актуальність реформування існуючої бюджетної системи. У зв'язку з цим перехід до формування бюджету на основі принципів програмно-цільового планування є закономірним, що підкреслюється як багатьма економістами і науковими діячами, так і прикладами програмно-цільового бюджетування в європейських країнах. [57]

Сучасні вчені висувають свої точки зору з цього питання, але всі сходяться на одному: програмно-цільовий бюджет - це потужний інструмент реалізації ефективної бюджетної політики [69].

До теперішнього моменту за кордоном накопичений великий досвід розробок і застосування програмно-цільового управління на національному та регіональному рівні, який протягом десятиліть успішно використовується в практиці ряду країн Європи та Азії. Цілеспрямоване інвестування через державні цільові програми в останні роки забезпечило економічне зростання в Великобританії, Німеччині і Японії. Таким же шляхом йшла реструктуризація економіки країн Південно-Східної Азії.

Головним інструментом досягнення цієї мети стали державні програми. Слід зазначити, що в середньостроковій період в основних напрямках бюджетної політики на 2015 рік і плановий період 2016-2017 років одним з ключових напрямків є підвищення якості від державних програм і розширення їх використання в бюджетному плануванні. [46]

З урахуванням цих вимог були прийняті поправки до Бюджетного кодексу, головною новацією яких стало введення з грудня 2014 року обов'язкового "програмного" бюджету і перехід місцевих бюджетів до таких бюджетів, які дозволяють перейти від контролю над витратами до контролю над результатами цільового та ефективного використання бюджетних коштів. Планування за

допомогою програмно-цільового методу в Україні застосовується, починаючи із складання проектів місцевих бюджетів на 2017 рік.

Програмно-цільові методи планування в бюджетній системі Харківської області вперше були використані на етапі реалізації програми реформування системи управління громадським фінансами Харківської області в 2005 - 2007 роках. Тоді в практику були впроваджені інструменти бюджетування, орієнтовані на результат (БОР). Виконання бюджету здійснювалося в рамках обласних цільових і відомчих програм, а ефективність використання бюджетних коштів оцінювалася відповідно до доповіді про основні напрямки діяльності виконавчих органів державної влади Харківської області - головних розпорядників коштів обласного бюджету.

Далі в процесі вдосконалення методів програмно-цільового планування і в рамках реалізації програми підвищення ефективності бюджетних витрат Харківської області протягом 2011 - 2013 років було здійснено перехід на формування "програмного" бюджету за принципом "ковзної трьохлітки" з розподілом асигнувань обласного бюджету між державними програмами Харківської області. Натомість понад 50 банків, що діяли цільових програм були Розроблено державні програми Харківської області, що охоплюють більше 98 відсотків видатків обласного бюджету. Була створена нормативна правова база, яка регламентує порядок розробки, реалізації та оцінки ефективності від державних програм Харківської області [69].

Розроблені та затверджені кількісні показники для оцінки планів, ходу виконання і кінцевих результатів реалізації функцій, досягнення цілей і рішення задач суб'єктів бюджетного планування [69]. Сформована "програмна" класифікації видатків бюджету. Це дозволило, починаючи з 2014 року, забезпечити виконання бюджету в розрізі окремих заходів від державних програм. Тепер, одночасно з річним звітом про виконання обласного бюджету подається зведений річний доповідь про хід реалізації та про оцінку ефективності від державних програм Харківської області.

Впроваджені процедура публічного обговорення від державних програм[57].

Подальше розширення використання методу програмно-цільового бюджетування передбачено Програмою вдосконалення управління державними фінансами Харківської області на період до 2018 року [57].

Разом з тим, окремі завдання, вирішення яких необхідне для модернізації системи управління державними фінансами Харківської області, залишаються нереалізованими.

Бюджетне планування залишається слабо зв'язаним зі стратегічним плануванням.

В даний час в Україні відсутній єдиний підхід до державного стратегічного планування, забезпечення ієрархії стратегічних документів, а також до забезпечення їх координації, підпорядкованості та взаємної несуперечливості.

Аналіз регіональних стратегічних документів дозволяє зробити висновок про те, що ще не повністю склалася система стратегічного планування та управління. Незважаючи на наявність в Харківській області стратегії довгострокового соціально-економічного розвитку, що застосовується система державних програм не є дієвим механізмом її реалізації. Розробляються і реалізуються державні програми не націлені на досягнення довгострокових цілей соціально-економічного розвитку регіону, а в своїй більшості є тактичним інструментом державного управління.

Система індикативних показників реалізації програм, як правило, має відомчу специфіку і в більшості випадків не можна порівняти з прогностичними показниками соціально-економічного розвитку регіону.

При цьому затверджені редакції програм підлягають щорічній коригуванню, як в частині фінансування, так і в частині системи значень цільових показників, що само по собі порушує принцип програмно-цільового планування.

Державні програми Харківської області, розроблені і реалізовані виконавчими органами державної влади Харківської області, обмежені

фінансовими ресурсами і часто не забезпечують досягнення кінцевих цілей соціально-економічного розвитку у відповідній сфері.

У 2017 році в Харківській області реалізовувалося 26 державних програм. На їх реалізацію було направлено 40,3 млн. грн, що склало 99,3 відсотка у витратах обласного бюджету. Загальний відсоток освоєння бюджетних коштів за державними програмами становив 93,5 % [69].

До теперішнього часу не склалося універсальної методики оцінки ефективності та результативності реалізації державних програм та ефективності використання бюджетних коштів. У Харківській області оцінка досягнення цілей і рішення задач державних програм заснована на бальному принципі і відображає ступінь досягнення результату при фактичному рівні видатків бюджету за звітний період (фінансовий рік). За підсумками 2014 року через 26 програм визнані ефективними 24 програми, з них мають ефективність вище планової - 20 програм, планову ефективність - 4 програми. Тільки дві державні програми визнані неефективними (ефективність нижче планової).

Разом з тим, як свідчать підсумки соціально-економічного розвитку Харківської області, в 2017 році сповільнилися темпи економічного зростання: індекс фізичного обсягу інвестицій в основний капітал склав 102,9 %. (2013 рік - 122 проц.), Індекс промислового виробництва - 101,2 проц. (115,7 %), Темп зростання обсягу виконаних робіт в будівництві - 101,2 проц. (110,4 %.), Темп зростання обороту роздрібної торгівлі - 103,3 проц. (106,4 відс.), Темп росту середньодушових грошових доходів населення - 108,6 відс. (115,4 відс.), Середньомісячної заробітної плати - 109,5 проц. (114,8 відс.) [69]. Отже, позитивна оцінка ефективності державних програм не кореспондує з досягнутими результатами в економіці Харківської області.

Збереження умов для невиправданого збільшення бюджетних витрат при низькій мотивації виконавчих органів державної влади і органів місцевого самоврядування до формування пріоритетів і оптимізації бюджетних витрат.

Частка неефективних витрат консолідованого бюджету Харківської області зберігається на високому рівні. Основним джерелом неефективних витрат є

велика мережа державних і муніципальних установ Харківської області, недотримання норм і стандартів в окремих секторах бюджетної сфери. Діюча структура бюджетної мережі і штатів працівників установ недостатньо ефективна і є витратною для бюджетів всіх рівнів.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів, необхідності реалізації законодавства, а також плану першочергових заходів щодо забезпечення сталого розвитку економіки та соціальної стабільності потрібно об'єктивна оцінка фінансових можливостей обласного бюджету та концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках соціально-економічного розвитку регіону.

Виходячи з вищевикладеного, з метою подальшої модернізації бюджетного процесу і підвищення ефективності управління державними фінансами Харківської області необхідно реалізувати такі завдання:

1) Встановити взаємозв'язок документів бюджетного планування з документами стратегічного планування. Для цього повинен бути сформований реєстр документів державного стратегічного планування (включаючи галузеві документи) Харківської області. Встановлена чітка послідовність, підпорядкованість цілей, завдань, показників (індикаторів) і інструментів досягнення пріоритетів державного управління. Забезпечено взаємозв'язок державних програм Харківської області зі Стратегією соціально-економічного розвитку Харківської області і Бюджетної стратегією.

2) Подальше вдосконалення державних програм Харківської області, як основного інструменту підвищення ефективності бюджетних витрат. Необхідно доопрацювати методику оцінки ефективності державних програм, що включає бюджетну, соціальну і економічну ефективність. Крім того, доцільно впровадити процедуру незалежної експертизи звітності про реалізацію державних програм Харківської області.

3) Встановити граничні обсяги видатків за напрямками реалізації державної політики, які не можуть бути перевищені, а також включити в окремі державні програми Харківської області нерозподілені ресурси (зарезервовані кошти), що

дозволить оперативно направляти додаткові бюджетні асигнування на реалізацію окремих заходів в залежності від їх пріоритетності.

4) Сформувати єдиний реєстр державних і муніципальних послуг, що надаються (виконуються) державними і муніципальними установами Харківської області. Фінансове забезпечення державних завдань здійснювати виходячи із затверджених нормативів витрат відповідно до єдиного реєстру державних і муніципальних услуг.

5) Впровадити модель проектного управління у виконавчих органах державної влади Харківської області, яка забезпечить формування мотивації учасників проектів на якісне і своєчасне виконання заходів проекту (державних програм), ефективну взаємодію різних підрозділів, високий рівень дисципліни.

Підводячи підсумки, необхідно відзначити, що процес переходу на ефективне програмне бюджетування в Україні, можливо, займе навіть більший час, ніж було потрібно багато європейських країн.

Очевидно, що успіх його застосування буде залежати від здійснюваних перетворень як у сфері управління суспільними фінансами, так і в сфері державного управління. Тільки в цьому випадку програмно-цільовий метод бюджетування може стати не тільки способом оптимізації бюджетної системи, але і механізмом управління територією, каталізатором зростання її конкурентоспроможності.

3.3. Напрямки вдосконалення формування видаткової частини місцевих бюджетів

Аналітичним підґрунтям управління видатками є їх економічне прогнозування, яке складається з якісного й кількісного аналізу реальних економічних процесів, виділення об'єктивних факторів і тенденцій розвитку. Зміст економічного прогнозування обумовлює основні принципи розробки прогнозів: системність, адекватність й альтернативність [61].

Також економічне прогнозування вимагає глибокого аналізу об'єктивних економічних законів суспільного розвитку, конкретного економічного аналізу об'єкту, що досліджується, наявності достовірної інформації про минулий розвиток, технічних і програмних засобів реалізації методів прогнозування.

Щоб досягти вищого рівня стабільності й передбачуваності економічної ситуації в країні необхідно запровадити середньострокове бюджетне планування, що дасть змогу отримати якісний, детальний, обґрунтований фінансовий план на середньострокову перспективу. Мета складання середньострокового плану видатків місцевих бюджетів в ефективному управлінні бюджетними коштами на середньострокову перспективу, тому що здійснення стратегічних процесів не обмежується тільки одним роком. Для подолання недоліків річного бюджетного планування, суттєвим вбачається затвердження бюджетних цілей і норм на кілька років, а не лише на безпосередньо наступний рік. Розвиток середньострокового планування є основою удосконалення механізму бюджетного планування в Україні.

При середньостроковому бюджетному плануванні здійснюється прогнозування, під час якого складаються технічні оцінки поточних витрат, виходячи з існуючих умов, і програмування, на якому аналізується та визначається обсяг видатків у разі зміни пріоритетів у бюджетній політиці держави з урахуванням політичної ситуації в країні. Розробка новітніх методів формування бюджету на період, що охоплює кілька років, стимулює головних розпорядників бюджетних коштів визначити перелік першочергових проблем, які існують у галузях економіки України й окремих адміністративно-територіальних одиниць, розрахувати вартість витрат на їх вирішення та час, протягом якого ця проблема може бути вирішена.

Принцип прогнозування бюджету полягає в досягненні і динамічному підтримці збалансованості руху бюджетних хвиль у процесі економічного розвитку. Тому доцільно використовувати економіко-математичну модель для дотримання методологічного принципу прогнозування бюджету, з допомогою яких досягти наступне:

1) взаємопов'язаний розрахунок основних показників доходів і витрат бюджету з відповідними розрахунками показників балансу фінансових ресурсів і витрат держави, валютного плану, платіжного балансу та балансу грошових доходів і витрат населення ;

2) здійснити оцінку бюджету по критерію збалансованості та з урахуванням впливу на ефективність виробництва і темпи економічного зростання.

Оптимізація витрат бюджетів на соціальні цілі без належного обліку соціальних, економічних, демографічних наслідків несе в собі великі ризики. Витрати бюджетів на соціальні цілі, як відомо, визначаються обсягом і складом соціальних зобов'язань, що впливають з норм діючого законодавства. Значна частина заходів соціальної підтримки надається за рахунок коштів місцевих бюджетів.

Розробляючи основні методи оптимізації видатків місцевого бюджету Харківської області, за допомогою функції ПРЕДСКАЗ та РОСТ MS Excel проаналізуємо дані про доходи та видатки за останні три роки (див. рис 2.2 та табл. 2.1). Приймаючи 2017 рік за розрахункову величину, проаналізуємо прогнозні значення доходів та видатків бюджету Харківської області на п'ять років вперед, скориставшись функцією ПРЕДСКАЗ (відомі значення у; відомі значення х), де х і у – середні значення вибірок.

Згідно з розрахунками за функцією ПРЕДСКАЗ місцеві доходи та видатки області на 2019–2023 рр. представлені у таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Прогноз бюджету Харківської області на 2018–2020 рр., млн грн.

Показники	Роки				
	2019	2020	2021	2022	2023
Доходи	43992	48958	54292	59072	63232
Видатки	6475,8	7206	7992	8695,6	9307,9

Складено автором

Отже, згідно із проведеними розрахунками спрогнозуємо бездефіцитний бюджет на наступні роки з урахуванням позитивного надходження коштів до бюджету міста Харкова протягом 2019–2023 рр. Це спричинено тим, що місто Харків характеризується високим рівнем соціально-економічного розвитку, має достатній ресурсний і промисловий потенціал, добре розвинену транспортну та комунальну інфраструктуру.

Виходячи з недосконалості методів прогнозування необхідно звернутися до світового досвіду планування. Він містить у своєму арсеналі велику кількість альтернативних методик планування однак, найпопулярнішими є пріоритетно-базисне бюджетування, програмування системи бюджету, бюджетування, засноване на виконанні та спільне формування бюджету.

Бюджетування засноване на виконанні застосовується в Арізоні та Орегоні. Ще одним сучасним методом є спільне формування бюджету. Воно найпоширеніше в тих країнах, де на органи місцевого самоврядування покладено значні функції щодо державного управління, наприклад Північна Ірландія [26].

Отже, розширення власних видаткових повноважень місцевого самоврядування дасть змогу повніше враховувати різні потреби населення в цілому та є перспективним напрямом поліпшення формування видаткової частини місцевих бюджетів України і Харківської області в тому числі.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження зроблено наступні висновки:

1. Під «місцевими фінансами» розуміють систему формування, поділу і використання коштів для забезпечення та здійснення функцій та завдань як власних, так і делегованих місцевими органами влади.

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, прийнятої урядом 1 квітня 2014 р., розпочато процес децентралізації влади.

Бюджети місцевого самоврядування згідно з Бюджетним кодексом України трактуються як бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (районів у містах також), бюджети об'єднаних територіальних громад, які утворюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Відмічено, що на сьогодні в Україні створення дієвого місцевого самоврядування з розширеними повноваженнями та відповідно сферами відповідальності є важливим напрямком бюджетної політики та продовженням децентралізації.

Важливе значення мають місцеві бюджети в здійсненні загальнодержавних економічних і соціальних завдань, в першу чергу в розподілі державних коштів на утримання і розвиток соціальної інфраструктури суспільства. Ці кошти проходять через систему місцевих бюджетів. Здійснення державою соціальної політики вимагає великих матеріальних і фінансових ресурсів.

Роль місцевих бюджетів у соціально-економічному розвитку районів характеризується наступним:

- зосередження фінансових ресурсів в місцевому бюджеті дозволяє місцевим органам влади мати фінансову базу для реалізації своїх; повноважень відповідно до Конституції, Місцеві бюджети дозволяють органам муніципальної влади забезпечити планомірний розвиток закладів освіти медичного обслуговування, культури житлового фонду та дорожнього господарства.

- за допомогою місцевих бюджетів здійснюється вирівнювання рівнів економічного і соціального розвитку територій. З цією метою формуються та реалізуються регіональні програми економічного і соціального розвитку регіонів з благоустрою сіл і міст, розвитку мережі доріг, відродженню культурних пам'яток, використовуючи в необхідних випадках міжбюджетні відносини. Маючи в розпорядженні фінансові кошти, місцеві органи можуть збільшувати або зменшувати нормативи фінансових витрат на надання послуг в установах невиробничої сфери (школах, лікарнях та ін.).

Таким чином, місцевий бюджет - бюджет, сформуванні, затвердження і виконання якого здійснюють органи місцевого самоврядування, на основі закріплених Бюджетним кодексом видатків.

2. Виявлено, що на формування видаткової частини місцевих бюджетів впливають наступні чинники:

- зміни у розмежуванні видів видатків між державним та місцевими бюджетами за принципом субсидіарності;
- зміни у трансфертній і соціальній політиці;
- зміна розміру єдиного соціального внеску та зменшення в результаті видатків місцевих бюджетів на оплату праці;
- перегляд меж зон радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи;
- передача у рамках децентралізації окремих закладів та заходів з державного бюджету до місцевих бюджетів та ін.

В ході роботи вияснили, що система місцевих бюджетів існує в усіх країнах світу. Проте її розвиток та функції зумовлені національними, політичними, економічними та іншими факторами. Найбільший вплив мають економічні та політичні фактори. Також і особливості формування та напрями спрямування коштів місцевих бюджетів в світовому баченні різне. У видатках місцевих бюджетів значну частину складають асигнування на соціально-культурні об'єкти. Це, насамперед, витрати на початкові і середні школи.

3. Для раціонального планування видатків потрібно розглянути методи, які використовуються при складанні проектів місцевих бюджетів.

4. Харківська область є однією з найбільших областей України по території, населенню та розвитку народногосподарського комплексу. Зараз як і у державі в цілому так і в області не найкращі часи для розвитку економіки та фінансової системи.

5. Основними недоліками наявних стратегій розвитку регіонів є: неврахування чинників сприяння конкурентоспроможності регіону, а саме спроможності до прогнозування та передбачення можливих фінансових ризиків; перспективи розвитку депресивних регіонів формуються від уже існуючого рівня, без прийняття до уваги світових тенденцій, їх змін та глобальних викликів, тобто стратегії орієнтовані переважно на еволюційне зростання, використання або покращення існуючого потенціалу; не здійснюються прогнозні розрахунки основних показників розвитку економіки регіону з позиції фінансової безпеки, тобто процес формування стратегій розвитку територій відбувається без урахування питань забезпечення фінансової безпеки регіону; не обґрунтовуються обсяги і структура джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій.

5. Цільовою функцією стратегії є зростання рівня фінансового забезпечення розвитку депресивних територій з метою подолання регіональної дезінтеграції, підвищення рівня життя населення та соціалізації економічних відносин. Для досягнення даної стратегічної цілі необхідними є активізація фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, зростання доходів населення, збільшення оборотних коштів суб'єктів господарювання, удосконалення міжбюджетних відносин, залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки, покращення фінансування розвитку агропромислового комплексу та зростання кредитного портфелю банківських установ.

Виходячи з недосконалості методів прогнозування необхідно звернутися до світового досвіду планування. Він містить у своєму арсеналі велику кількість альтернативних методик планування однак, найпопулярнішими є пріоритетно-

базисне бюджетування, програмування системи бюджету, бюджетування, засноване на виконанні та спільне формування бюджету.

6. Розглянуто роль держави в формуванні в фінансовому забезпеченні місцевих бюджетів і виявлено, що основна роль її полягає у визначенні та забезпеченні мінімальних державних соціальних стандартів. Так, головною функцією держави є забезпечення державних соціальних стандартів.

7. Необхідно відзначити, що процес переходу на ефективне програмне бюджетування в Україні, можливо, займе навіть більший час, ніж було потрібно багато європейських країн. Очевидно, що успіх його застосування буде залежати від здійснюваних перетворень як у сфері управління суспільними фінансами, так і в сфері державного управління. Тільки в цьому випадку програмно-цільовий метод бюджетування може стати не тільки способом оптимізації бюджетної системи, але і механізмом управління територією, каталізатором зростання її конкурентоспроможності.

8. Визначено, що програмно-цільовий бюджет - це сильний інструмент реалізації ефективної бюджетної політики для місцевих бюджетів України. Головними інструментами програмно-цільового бюджету є державні програми.

Отже, розширення власних видаткових повноважень місцевого самоврядування дасть змогу повніше враховувати різні потреби населення в цілому та є перспективним напрямом поліпшення формування видаткової частини місцевих бюджетів України і Харківської області в тому числі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бюджетний кодекс України / Верховна Рада України// Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Про внесення змін до деяких законів України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи : Закон України від 23 черв. 2009 р., №1533–VI // Відом. Верхов. Ради України. – 2009. – №52. Ст. 763. – С. 1880–1886 ; Офіц. вісн. України. – 2009. – №91. – Ст. 3065. – С. 11–16.
3. Про місцеве самоврядування в Україні : Закони України від 21.05.1997 № 280/97-ВР.
4. Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України: Закон України від 23.03.2000 №1602-III
5. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.2017 р. [№ 2246-VIII](#)
6. Про прожитковий мінімум: Закон України від 15 липня 1999 року №966-XIV
7. [Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки](#): Розпорядження Кабінету Міністрів України від 08.02.2017 №142-р
8. Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 р. №621.
9. Бакай В. Й. Вплив світової фінансово-економічної кризи на економіку України та шляхи її подолання / В. Й. Бакай, І. П. Пасічник // Вісн. Хмельниц. нац. ун-ту. – 2010. – №4, т. 1 : Екон. науки. – С. 215–218.
10. Бюджетна система : навчальний посібник. Друге видання, перероблене і доповнене / І.Л. Шевчук, В.О. Черепанова, Т.О. Ставерська / – Харків : Видавець Іванченко І. С., 2015. – 284 с. ISBN 978-617-7033-99-7.
11. Вдовенко Л. О., Сушко Н. М., Фаюра Н. Д. Фінанси: Навч. посіб. — К.: Центр учбової літератури, 2010. — 152 с.

12. Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства: Економічні науки. – Харків: ХНТУСГ, 2016. – Вип. 172. – 218 с.
13. Возна Л. Основні суперечності та перспективи використання соціально-економічного потенціалу регіонів. Відділ економічної та соціальної стратегії [Електронний ресурс] / Л. Возна. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/august08/19.htm>.
14. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи [Електронний ресурс] / В. Геєць // Економіка України. -2009.-№2.-С.5-23.- Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/SpecSancii/file/link/129418/file/UkEc02-2008_Geez.pdf.
15. Глобальна економічна криза 2008–2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні: монографія / В. П. Антонюк, С. Аптекарь, Н. А. Балтачєєва [та ін.] ; наук. ред. В.І.Ляшенко; НАН України, Ін-т економіки пром-сті, Акад. екон. наук України. – Донецьк ; Київ : Юго-Восток, 2010. – 412 с. : рис., табл.
16. Глущенко Ю. А. Оптимізація видатків місцевих бюджетів України в системі місцевого самоврядування / Ю. А. Глущенко // Теорія та практика державного управління. - 2015. - Вип. 3. - С. 140-149. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tpdu_2015_3_25.
17. Гриценко В. Світова фінансова криза: діагностика та нові підходи до виживання на фінансовому ринку / В. Гриценко // Вісн. Нац. банку України. – 2011. – №2. – С. 20–26.
18. Департамент економічної стратегії та макроекономічного прогнозування - Економічний розвиток у розрізі регіонів України (за підсумками 2015 року)
19. Державна служба статистики України/ Офіційний сайт. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
20. Державний сектор і функції держави у період кризи / О. Й. Пасхавер, Л. Т. Верховодова, О. М. Кошик [та ін.] ; Центр екон. розв. – Київ : СПД Моляр С. В., 2009. – 128 с.

21. Деркач М.І. Проблеми диференціації соціально-економічного розвитку регіонів України в умовах глобальної фінансової кризи.
22. Діяльність суб'єктів господарювання Харківської області.// Статистичний збірник - 2011
23. Дорош В. Ю. Теоретичний базис регулювання міжбюджетних відносин / В. Ю. Дорош // Економічний форум. - 2016. - № 2. - С. 234-240. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfor_2016_2_38.
24. Економічна оцінка запровадження середньострокового бюджетного планування в Україні (2014 рік) // Національний університет Острозька Академія. –2014/01-04-05
25. Запатріна І. В. Бюджетний механізм економічного зростання / І. В. Запатріна. — К. : Ін-т соц.-екон. стратегій, 2007. — 528 с.
26. Зарубіжний досвід формування місцевих бюджетів та можливості його застосування в Україні/Наталія Чорна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oldconf.neasmo.org.ua/node/734>
27. Зварич О. Середньострокове бюджетне прогнозування як складова бюджетного процесу - Вісник КНТЕУ, 2011. №5
28. Інфляція в Україні – найвища серед країн Європи та СНД https://zik.ua/news/2017/12/27/inflyatsiya_v_ukraini__nayvyshcha_sered_krain_yevropy_ta_snd_1234203
29. Кизима Г. М. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах глобалізації: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2012 р.). – Х.: ХНЕУ, ТО Ексклюзив, 2012. – 112с.
30. Консультації щодо підвищення ефективності регулювання та нагляду за фінансовим сектором в Україні [Електронний ресурс] // НБУ. Зелена книга. – К., 2010. – Травень. – 28 с. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Publication/others.htm>.
31. Котляревський Я. В. Фінансові кризи: економічний зміст і чинники, що їх зумовлюють / Я. В. Котляревський, А. М. Штангрет // Науково-практична конференція «Розвиток фінансової системи України в сучасних умовах», м.

- Київ, 26–27 трав. 2011 р. / Держ. навч.-наук. установа «Акад. фін. упр», Н.-д. фін. ін-т. – Київ, 2011. – С. 19–21.
32. Кремень, В. М. Фінансова статистика [Текст] : навчальний посібник / В. М. Кремень, О. І. Кремень. – К. : Центр учбової літератури, 2014. – 368 с.
33. Кузнєцов А. Прямые иностранные инвестиции: "Эффект соседства". – Мировая экономика и международные отношения, 2008, №9, с.40-47.
34. Курганська Е. І., Кублікова Т.Б. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами: монографія /Т.Б.Кублікова, Е. І. Курганська. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 323 с.
35. Литвицький В. Платоспроможність України: реалії півріччя, Банківська справа, №5 (83) – 2008. с. 3-14.
36. Лук'янець О.В. Реформування фінансового регулювання та нагляду для забезпечення стійкості фінансової системи України. / О. В. Лук'янець. – Електронний документ. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pprbsu/2011_31/11_31_19.pdf.
37. Лютий І.О. Вплив фінансового сектору на функціонування фінансової системи / І.О. Лютий, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2007. - №3. – С. 14 – 28.
38. Мазуренко В. П. Вплив інформаційних сигналів на стан та динаміку світової фінансової системи в умовах кризи / В. П. Мазуренко, Є. В. Ткаченко // Актуал. проблеми міжнар. відносин / Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. – 2011. – Вип. 99, ч. 2. – С. 192–196.
39. Матеріали Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>
40. Місцеві фінанси: навч. посібник / М.О.Євдокімова; ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. – Х., 2014. – 343 с.
41. Міщенко В.І. Основні напрями забезпечення стабільності фінансового сектору України в контексті глобалізаційних процесів / В.І. Міщенко, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2008. - №5. – С. 56 – 69.

42. Необхідність прогнозування видатків місцевих Бюджетів в сучасних умовах розвитку економіки України/ Сукрушева Г.О. / - Вісник економіки транспорту і промисловості, 2011 -№36, с .86-89
43. Нірван Л.А. Фінансова інтеграція сучасного ринку капіталів // Фінанси України. – 2003. – №12. – С.118-124.
44. Організаційно-методичні підходи до запровадження в НБУ системи оцінки стійкості фінансової системи: Інформаційно-аналітичні матеріали / За редакцією д.е.н., проф. В.І. Міщенко, к.е.н., доц. О.І. Кіреєва і к.е.н. М.М. Шаповалової – Київ : Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 97с.
45. Осецький В.Л. "Інвестиції та інновації: проблеми теорії і практики". Монографія – К: ІАЕ УААН, 2003. – 412 с.
46. Основні напрями бюджетної політики на 2009-2014 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45077>.
47. Особливості політики регіонального розвитку України на сучасному етапі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.osvita.lviv.ua/textes/o_regiony.html.
48. Офіційний веб-сайт Головне управління статистики у Харківській області[Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua/>
49. Офіційний веб-сайт Харківська обласна адміністрація. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://kharkivoda.gov.ua/pro-oblast/43005>
50. Панкевич Л. В. Бюджетний менеджмент : навч. посібник / [та ін.]. - Київ : Знання, 2006. - 293 с.
51. Петрик О. Фінансова криза в Україні та заходи щодо її подолання №8 (162) Серпень 2009 Вісник НБУ
52. Петрушина О. В., Свиридова М. С. До питання про роль місцевих бюджетів в соціально-економічному розвитку муніципальних утворень // Молодий вчений. - 2017. - №32. - С. 55-58. - URL <https://moluch.ru/archive/166/45357/> (дата звернення: 23.06.2018).
53. Потеряйло І. Середньострокове планування в бюджетному процесі України

54. Практичні аспекти застосування ПЦМ на прикладі бюджету м. Чугуєва [Текст] / О. Бутова, О. Ковшова // Місцеве самоврядування. - 2015. - N 6. - С. 51-58
55. Праця Харківської області 2013. Статистичний збірник / за ред. О.Г. Мамонтової / Головне управління статистики у Хар. обл., 2014. – 247с.
56. Проблеми розвитку фінансових послуг. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 19 листопада 2015 р./ Частина 3. - Харків: Харк. нац. ун-т будів. та архіт., 2015. – 76 с.
57. Програмно-цільовий метод у бюджетному процесі: що це? [Текст] / І. О. Ковшова // Місцеве самоврядування. - 2015. - N 5. - С. 15-22
58. Проект «Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2015 року». Електронний документ. – Режим доступу : <http://www.kbs.org.ua/files/dpee1.pdf>.
59. Річні фінансові звіти. / Державна казначейська служба України // Офіційний сайт. – Режим доступу :- / <http://www.treasury.gov.ua>
60. Розвиток ринків фінансових послуг в умовах глобалізації: Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (29 листопада 2012 р.). – Х.: ХНЕУ, ТО Ексклюзив, 2012. – 112 с. (Укр. мов.; русск. яз.)
61. Роль державного управління видатками місцевих бюджетів у розвитку міського комплексу: зарубіжний досвід / Н. В. Просяник // Бізнес Інформ. - 2013.
62. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. 4-те вид. - К: Центр учбової літератури, 2009. - 312 с.
63. Сапін Ж. Наскільки тяжко, наскільки довго? (Спроба прогнозування глибини і тривалості кризи), Економіка України, №10 (563), с. 73-93.
64. Світова економічна криза: причини, наслідки, шляхи подолання : бібліогр. покажч. (2008–2012) / Нац. акад. наук України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; уклад.: Т. В. Добко, В. Ю. Радченко, В. А. Шкарина, С. М.

Горбань, Ю. С. Левченко ; ред кол.: О. С. Онищенко (голова) [та ін.]. – Київ, 2015. – 552 с.

65. Святненко А. Психологія спекулянтів, - Дзеркало тижня -№36 (715).
66. Слобожан О. Зміни до бюджетного та податкового законодавства щодо бюджетної децентралізації [Електронний ресурс] / О. Слобожан // Ініціатива захисту прав та представлення інтересів місцевого самоврядування в Україні (проект діалог). – Режим доступу : <http://auc.org.ua>.
67. Соціально-економічний розвиток регіонів України за січень-серпень 2010 року. – К. : Держкомстат, 2010. – 25 с.
68. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. – К., Вікар, 2003.- 262 с..
69. Стратегію розвитку Харківської області на період до 2020 року від 05 березня 2015 року №1151-VI
70. Сунцова О. О. Місцеві фінанси: навч. посіб.-К.: Центр учбової літератури, 2010. — 488 с.
71. Сутнісно-теоретичні аспекти доходів та видатків місцевих бюджетів / В. В. Зубріліна // Економічний простір. - 2014. - № 91. - С. 94-109.
72. Табакова Т. Планування бюджетних видатків в Україні: теоретичний та практичний аспект - Економіка, 2012- Вип. 5
73. Татарин, Н. Б. Місцеві бюджети як фінансова база місцевого самоврядування [Текст] / Н. Б. Татарин, В. В. Войтович // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство / голов. ред. М.М. Палінчак. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2017. – Вип. 11. – С. 159–162.
74. Тігова Т.М., Селіверстова Л.С., Процюк Т.Б. Аналіз фінансової звітності. : навч. посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2012 - 268с.

ДОДАТКИ

Структура бюджетної системи України

*Тимчасово окупована територія

Склад місцевих фінансових інститутів [25].

Перелік основних документів, котрі регулюють застосування ПЦМ бюджетного процесу

Документи, які регулюють застосування ПЦМ в бюджетному процесі

Бюджетний Кодекс України

Концепція реформування місцевих бюджетів, затверджена розпорядженням КМУ від 23.05.07 р. №308-р

накази Міністерства фінансів України

від 02.08.10 р. №805 «Про затвердження Основних підходів до впровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів»

від 26.08.14 р. №836 «Про деякі питання запровадження програмно-цільового методу складання та виконання місцевих бюджетів»³

від 29.12.02 р. №1098 «Про паспорти бюджетних програм»

Інструкцію про статус та особливості участі у бюджетному процесі відповідальних виконавців бюджетних програм місцевих бюджетів, Правила складання паспортів бюджетних програм місцевих бюджетів та звітів про їх виконання⁴, Форма паспорта бюджетної програми місцевого бюджету, Форма звіту про виконання паспорта бюджетної програми місцевого бюджету

Обов'язки Головного розпорядника бюджетних коштів місцевого бюджету

Обов'язки Головного розпорядника бюджетних коштів місцевого бюджету

відповідає за розробку і затвердження паспорту бюджетної програми спільно з місцевими фінансовими органами

подає до місцевого фінансового органу звіт про виконання паспортів бюджетних програм в такі самі терміни, які визначені для подання зведеної річної фінансової та бюджетної звітності

надає місцевому фінансовому органу узагальнені результати аналізу ефективності бюджетної програми протягом 30 днів після складання звіту про виконання паспорту бюджетної програми

передає один примірник спільного наказу про затвердження паспортів бюджетних програм до відповідного територіального органу Державної казначейської служби України

доводить до відповідальних виконавців, розпорядників нижчого рівня та одержувачів бюджетних коштів копії затверджених паспортів відповідних бюджетних програм

Особливості процесів формування і використання коштів місцевих бюджетів у зарубіжних країнах

Досвід Німеччини Досвід Великої Британії Досвід Франції Досвід Скандинавських країн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія) Особливості формування коштів місцевих бюджетів В урядовому проекті місцевих бюджетів видатки плануються на 2-3% більше, ніж минулого року. Проект має відповідати критеріям бюджетної політики ЄС.

Частка місцевих бюджетів у бюджетній системі коливається на рівні 30%. Головне джерело місцевих бюджетів - муніципальний податок (справляється залежно від вартості майна та кількості дорослих членів сім'ї). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні та капітальні (капітальні покриваються за рахунок позик, а джерелом фінансування поточних, головним чином, є податки). Місцеві органи влади здійснюють великі капіталовкладення - понад 52% всіх капітальних державних витрат. Частка податків у місцевому бюджеті - 40%, субсидій - 30%, власні надходження і позики 30%. Місцеві бюджети, як правило, дефіцитні і потребують додаткових ресурсів для фінансування власних програм. Місцеві бюджети Франції в частині видатків складаються з двох основних розділів: бюджети поточної діяльності (функціональний) та бюджети нового будівництва (інвестування). Особливістю фінансів Норвегії є те, що зовнішнього боргу у країни немає. Проблеми бюджетного дефіциту в країні немає також, навіть попри традиційно високий рівень бюджетних витрат та соціальних зобов'язань уряду. У Фінляндії із середини 1990-х років одним із пріоритетів бюджетних витрат є розвиток науки. Рівень видатків на науково-дослідні роботи у відсотках відносно ВВП є одним з найвищих у світі.

Продовження додатка Д

Досвід Німеччини Досвід Великої Британії Досвід Франції Досвід Скандинавських коаїн (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія, Ісландія) Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів Структура видатків, спрямована на фінансування міністерств освіти, у справах сім'ї, літніх людей, жінок і молоді, закордонних справ, економічного розвитку і співпраці та ін. Найбільшу групу витрат становлять соціальні виплати. Основні напрями спрямування коштів місцевих бюджетів Великої Британії такі: житлове та шляхове господарство, освіта, місцева влада та самоврядування, судова система, поліція, заходи з охорони навколишнього середовища. У країні більше третини всіх поточних витрат місцевих органів влади припадає на утримання адміністративно-силового апарату (поліція, цивільна оборона, пожежна охорона, управління), третина - на освіту, культуру; важливою статтею витрат є розвиток інфраструктури. Соціальна сфера є пріоритетом фінансової політики. Крім того, що велика частка соціальних послуг у скандинавських країнах є безкоштовною, вони дуже різноманітні за формами і доступні всім громадянам.

